

Раздел 2. МИРОВАЯ ЭКОНОМИКА

УДК 338.37

Абдулгасис В. С.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ, ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ УЧАСТИЯ УКРАИНЫ В МЕЖДУНАРОДНЫХ ПЕРЕВОЗКАХ

Проведено аналіз стану і основних тенденцій розвитку транспортної галузі України; проведено аналіз стану і динаміки транспортного комплексу в структурі народного господарства країни з визначенням темпів зростання об'єму транспортних послуг України; обґрунтовано значний трансграничний потенціал України за допомогою системи характеристик; визначено, що на сучасному етапі транспортні послуги є ведучими в системі галузей народного господарства України, виділені основні напрями реалізації транзитивного потенціалу України; проведено аналіз динаміки транзитних вантажопотоків по видах транспорту; виділені аспекти підвищення ефективності використання транзитного потенціалу України.

Ключові слова: транспортний комплекс України, транзитний потенціал України, геостратегічний потенціал України, вантажооборот, транзитний вантажооборот, Міжнародні транспортні коридори.

Проведен анализ состояния и основных тенденций развития транспортной отрасли Украины; проведён анализ состояния и динамики транспортного комплекса в структуре народного хозяйства страны с определением темпов роста объёма транспортных услуг Украины; обоснован значительный трансграничный потенциал Украины с помощью системы характеристик; определено, что на современном этапе транспортные услуги являются ведущими в системе отраслей народного хозяйства Украины, выделены основные направления реализации транзитивного потенциала Украины; проведён анализ динамики транзитных грузопотоков по видам транспорта; выделены аспекты повышения эффективности использования транзитного потенциала Украины.

Ключевые слова: транспортный комплекс Украины, транзитный потенциал Украины, геостратегический потенциал Украины, грузооборот, транзитный грузооборот, Международные транспортные коридоры.

The analysis of the state and basic progress of a transport industry of Ukraine trends is conducted by means of analysis of next indexes: increase of GDP of country, increase of market of transport services, operating length of transport ways, general turnover of goods and transit turnover of goods; the analysis of the state and dynamics of a transport complex is conducted in the structure of national economy of country with determination of rates of height of transport services of Ukraine; considerable transfrontal potential of Ukraine is reasonable by means of the system of descriptions; it is certain that on the modern stage transport services are anchorwomen in the system of industries of national economy of Ukraine, basic directions of realization of transit potential of Ukraine are distinguished, through the use 6 International Transport Corridors (ITC); the analysis of dynamics of transit traffics of goods is conducted on the types of transport for the last 5 years with determination of structural tendencies; the aspects of increase of efficiency of the use of transit potential of Ukraine are distinguished.

Key words: transport complex of Ukraine, transit potential of Ukraine, geo strategic potential of Ukraine, turnover of goods, transit turnover of goods, International transport corridors.

Постановка проблеми. На современном этапе развития международной экономики особое место занимает транспортная система государств. Стремительное развитие интеграционных процессов как следствие процессов глобализации экономики предопределяет необходимость развития как национальных, так и международных транспортных коридоров. Географическое положение Украины является уникальным. Она находится на пересечении основных товаропотоков Восток–Запад и Север–Юг, между Азией и Европой. Развитие и совершенство-

вание транспортного комплекса Украины, его качественное использование на международном уровне являются стратегически важными вопросами для нашего государства, которые позволяют Украине заявить о себе как о самостоятельной и конкурентоспособной державе.

Анализ литературы. На современном этапе экономических исследований изучению данной проблемы было уделено много внимания. Исследование особенностей реализации и развития транзитного потенциала Украины, изучение международных транспортных коридоров нашли

своё отражение в работах таких отечественных ученых, как В. В Третьяк, Л. И. Диденко [1], Т. О. Воченко [2], О. В. Бойко [3], А. А. Гохберг, Д. А. Прейгер [4] и др. Однако для качественной оценки уровня развития транспортного потенциала Украины и участия её в международных перевозках необходимо проведение тщательного анализа современного состояния и динамики развития национального транспортного комплекса и оценка проблем и перспектив развития украинской системы международных транспортных коридоров.

Цель статьи – анализ современного состояния и динамики развития транспортного потенциала Украины, определение основных направ-

лений и проблем участия Украины в Международных перевозках.

Изложение основного материала. Транспортная отрасль Украины является одной из важнейших отраслей национальной экономики. Именно транспортный потенциал является важнейшим инструментом в реализации геостратегической политики Украины и основой её участия в международной экономике. Основные показатели развития транспортного комплекса Украины представлены в табл. 1 [5], они характеризуют транспортную отрасль как одну из самых динамично развивающихся, которая имела положительный темп роста даже в период экономического кризиса 2008–2009 гг.

Таблица 1.

Основные показатели развития транспортного комплекса Украины.

Наименование показателя	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.
Номинальный ВВП, млрд. грн.	720,73	948,1	913,3	1082,6	1316,6
Прирост ВВП, %	32,4	31,55	-3,67	18,54	21,6
Объём транспортных услуг, млрд. грн	103,6	136,5	147,2	172,5	211,8
Прирост рынка транспортных услуг, %	25,6	31,75	7,8	17,2	22,8
Удельный вес транспортных услуг в структуре национального хозяйства, %	14,37	14,4	16,12	15,93	16,1
Эксплуатационная длина транспортных путей (суммарная), тыс. км	239,8	230,4	239,7	239,7	239,7
Грузооборот общий, млрд. т км.	510,2	507,7	395,7	418,7	445,7
Транзитный грузооборот млн. т	386,9	325,4	178,1	152,4	151,2

*Составлено автором по материалам Держкомстат України.

Из табл. 1 видно, что, несмотря на очевидный прирост объёмов транспортных услуг Украины за последние 5 лет и увеличение доли транспортных услуг в Валовом продукте с 14,37% до 16,1%, наблюдается значительное уменьшение как общего грузооборота на 12,6% в 2011 г. по сравнению с 2007 г., так и транзитного грузооборота Украины на 60%. Всё это свидетельствует об уменьшении доли транзитных гру-

зооборотов в общем объёме транспортных услуг Украины.

Анализ состояния и динамики транспортного комплекса в структуре народного хозяйства Украины (рис. 1) показал, что, несмотря на ранее отмеченную положительную динамику доли транспортных услуг в общем объёме ВВП, темпы роста последнего значительно отстают от темпов роста национального хозяйства страны.

Рис. 1. Динамика объёма транспортных услуг в общем объёме ВВП Украины за период 2007–2011 гг.

*Составлено автором.

Такое состояние объясняется усилением ресурсной направленности экономики Украины, формирующей валовый внутренний продукт, как большинство развивающихся стран, через продажу природных ресурсов, а не через их эффективную переработку, оставляя на второй план другие перспективные отрасли, такие как, например, транспортная, позволяющая реализовать колоссальный геостратегический потенциал Украины.

На сегодняшний день трансграничный потенциал Украины можно оценить по следующим факторам:

- Украина граничит с десятью Европейскими государствами, общая протяжённость границ составляет 7 тыс. км, географически занимая при этом центральное место в Европе;

- в состав транспортной системы Украины входит широкий спектр транспортных услуг: **сухопутные виды транспорта** (железнодорожный – 22 тыс. км железных дорог, занимает второе место в Европе, автомобильный – 170 тыс. км автодорог общего пользования); **водный** (морской – 13 портов Чёрного и Азовского морей, речной – протяженность путей 2,2 тыс. км с 10 расположенными вдоль портами); **воздушный** (33 аэропорта, из которых 17 являются международными); **трубопроводный** (протяжённость трубопровода по состоянию на 01.01.2012 г. – 46,4 тыс. км) [1];

- исторически сложившиеся географические границы Украины предопределили транспортную систему Украины как основную в инфраструктуре страны (рис. 2).

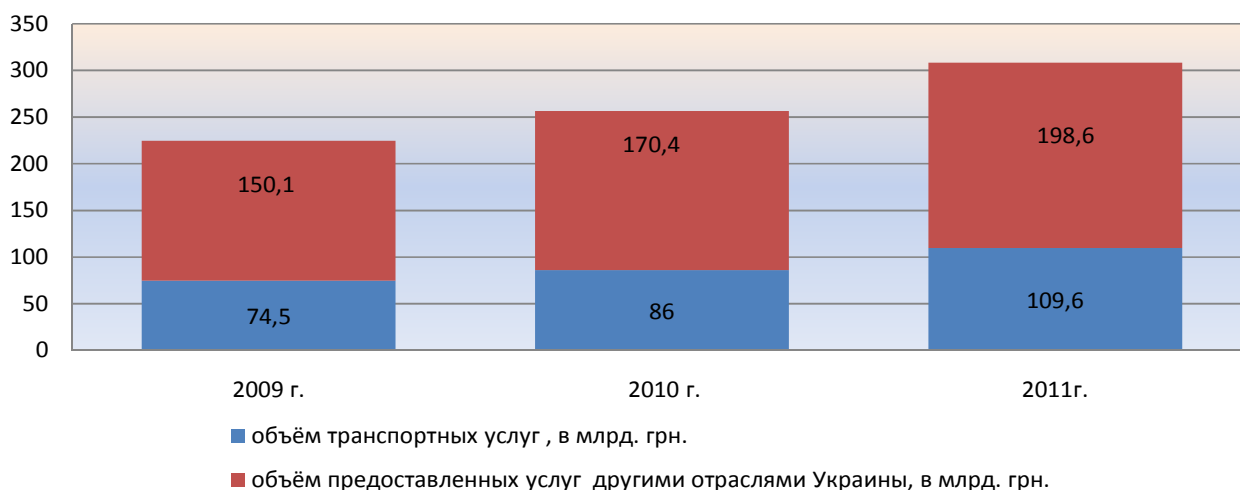

Рис. 2. Динамика структуры услуг Украины за период 2009–2011 гг.

*Составлено автором.

Как видно из рис. 2, к 2012 году транспортные услуги стали составлять более 1/3 от всего объёма предоставленных услуг. Темп роста доли транспортных услуг к 2012 г. составил 6%, а среднегодовой темп прироста доли транспортных услуг в структуре услуг Украины за период 2009–2011 гг. составил 3,5%. Динамика, безусловно, положительная, однако при имеющемся транзитном потенциале – ничтожна.

На сегодняшний день одним из приоритетных вопросов развития Украины и вхождения её в мировое экономическое пространство является, безусловно, реализация её транзитного потенциала. По состоянию на конец 2012 – начало 2013 гг. через территорию Украины проходят 6 Международных транспортных коридоров (МТК), из которых 4 – Пан-европейские, Международный транспортный коридор Гданьск–Одесса и Транспортный коридор Европа–Кавказ–Азия (TRASECA) [6]. На современном этапе Украина является единственной страной

на Евразийском континенте с такими транзитивными характеристиками.

Международная сеть транспортных коридоров, определенная Декларациями Первой (в 1991 г., Прага), Второй (в 1994 г., Крит) и Третьей (1997 г., Хельсинки) Пан-европейских конференций по вопросам транспорта включает десять Пан-европейских международных транспортных коридоров, среди которых по территории Украины проходят Пан-европейский № 3 (протяжённость основного хода транспортного коридора представляет 1640 км, в том числе по Украине: железнодорожный – 694 км, автодорожный – 611,7 км), Пан-европейский № 5 (протяжённость транспортного коридора представляет 1595 км, в том числе по Украине: железнодорожный – 266 км, автодорожный – 338,7 км), Пан-европейский № 7 Дунайский – водный (протяжённость транспортного коридора представляет 1600 км, в том числе по территории Украины – 70 км), Пан-европейский № 9 (протяжённость основного хода

транспортного коридора представляет 3400 км, в т. ч. по Украине: железнодорожный – 1496 км, автодорожный – 996,1 км), а также Международный транспортный коридор Гданьск–Одесса (общая протяженность составляет 1595 км., из них по территории Украины 266 км. железнодорожных путей и 338,7 км. автодорог) [6].

Несомненно, создание благоприятных условий и эффективное использование МТК на территории Украины являются приоритетными направлениями не только для развития транспортно-дорожного комплекса, но и для развития го-

сударства в целом. Однако анализ динамики транзитных грузопотоков по видам транспорта (рис. 3) показал значительное сокращение использования транзитивного потенциала Украины начиная с 2008 г., резкое сокращение грузопотоков с 386956,6 тыс. т в 2007 г. до 178134,1 тыс. т в 2009 г. является следствием влияния мирового финансово-экономического кризиса, который, несомненно, отразился на продукте данной отрасли, так как основной продукт её представлен перевозкой грузов.

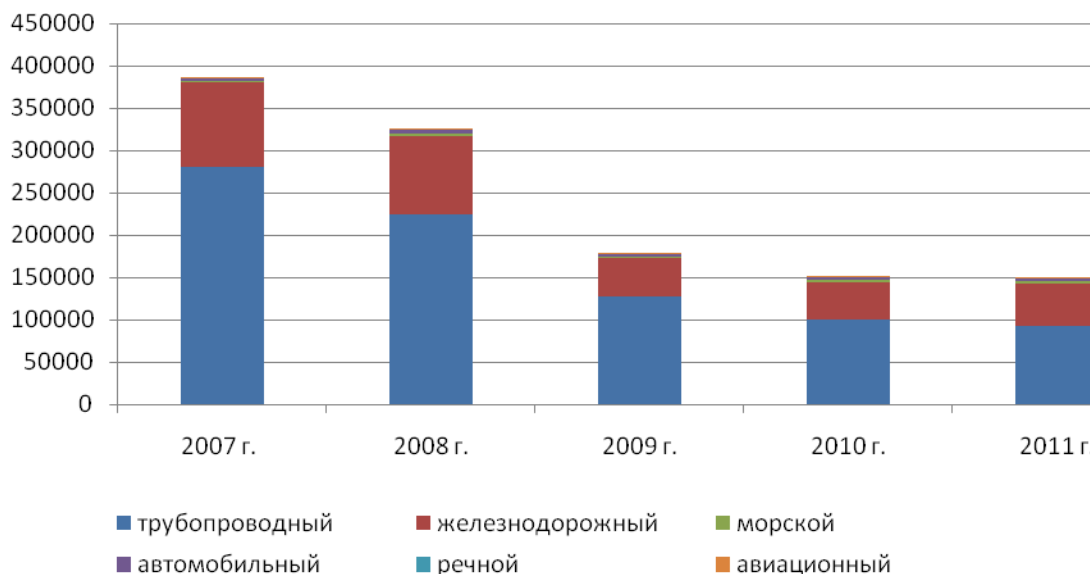

Рис. 3. Динамика транзитных грузопотоков Украины по видам транспорта за период 2007–2011 гг. (тыс. т).

*Составлено автором.

Сокращение торговли на Евразийском континенте в результате влияния кризисных явлений привело к сокращению транспортного сообщения, преодолеть которое Украине и вернуться хотя бы на уровень 2007 года на сегодняшний день не удастся. На наш взгляд, улучшить ситуацию по реализации транзитивного

потенциала Украины поможет расширение списка стран-партнеров, использующих территорию Украины в формировании своих грузопотоков. По данным 2011 г., структура транзитных перевозок по территории Украины выглядела следующим образом (рис. 4):

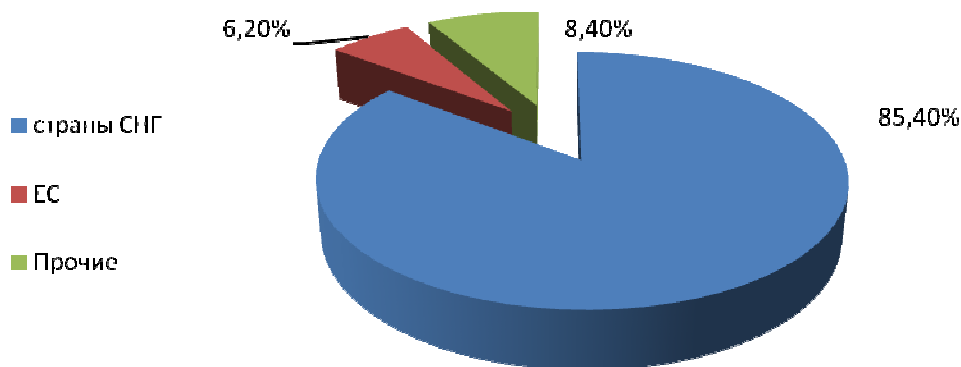

Рис. 4. Структура транзитных перевозок Украины в 2011 г.

*Составлено автором по материалам Держкомстата Украины.

Как видно из структуры транзитных перевозок, основными странами, перевозящими свои грузы по территории Украины, являются страны СНГ, их доля на конец 2011 г. формирует 85,4% от всех грузопотоков Украины, тогда как в 2007 г. она составляла только 63,2%, это свидетельствует о сосредоточении транзитных услуг Украины на странах бывшего постсоветского пространства. В свою очередь, 95% от всех грузопотоков СНГ через территорию Украины приходится на Российскую Федерацию. Несомненно, Российская Федерация остаётся главным поставщиком и партнёром Украины, однако, учитывая узкую номенклатуру российских грузов, переходящих через границы Украины, и преимущество российских грузопотоков железнодорожным и трубопроводным транспортом, значительно сужается транзитный пакет Украины, оставляя страну, имеющую развитую транспортную структуру и обладающую уникальным геостратегическим потенциалом, на 18 месте в Европе по количеству транзитных грузопотоков.

Проведя анализ состояния, структуры и перспектив развития участия Украины в международных перевозках, можно сделать следующие

ВЫВОДЫ:

- транспортная отрасль Украины – одна из самых динамично развивающихся отраслей, которая имела положительный темп роста даже в период экономического кризиса 2008–2009 годов;
- анализ состояния и динамики транспортного комплекса в структуре народного хозяйства Украины за последние 5 лет показал значительное отставание темпов роста объёмов транспортных услуг от темпов роста национального хозяйства страны;
- Украина обладает колоссальным геостратегическим потенциалом, представленным следующими основными характеристиками: граничит с десятью Европейскими государства-

ми с протяжённостью границ в 7 тыс. км., географически занимает центральное место в Европе, по её территории проходит 6 МТК и в состав транспортной системы Украины входит широкий спектр транспортных услуг как сухопутных и воздушных, так и водных (внутренних и внешних);

- анализ динамики транзитных грузопотоков по видам транспорта показал значительное сокращение использования транзитивного потенциала Украины, начиная с 2008 г на 40%;
- в целях улучшения ситуации по реализации транзитивного потенциала Украины необходимо расширение списка стран-партнёров, использующих территорию Украины в формировании транзитных грузопотоков.

ЛИТЕРАТУРА

1. Третяк В. В. Особливості реалізації та розвитку транзитивного потенціалу України / В. В. Третяк, Л. І. Діденко // Часопис економічних реформ. – 2013. – № 1(9). – С. 45–54.
2. Войченко Т. О. Альтернативи транспортної складової транзитного потенціалу України [Електронний ресурс] / Т. О. Войченко. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua/portal/.../20_Alternatyvy_transportnoi_skladovoi_pdf.
3. Бойко О. В. Сучасні тенденції розвитку ринку транзитних перевезень в Україні / О. В. Бойко // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємство. – 2012. – № 2. – С. 17–23.
4. Прейгер Д. Щодо реалізації та розвитку транзитного потенціалу України : аналітична записка [Електронний ресурс] / Д. Прейгер, О. Собкевич, О. Ємельянова. – 2011. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/818/>.
5. Статистичний щорічник України за 2011 рік : статистичний збірник / под ред. О. Г. Осауленка. – К. : Держкомстат України, 2011. – 560 с.
6. Международные транспортные коридоры МТК [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.aviorlogistics.com/globalization/international-transport-corridorsine.html>.

УДК 339.97:004.738.5

Аджимет Г. Х.

ДИФФУЗНЫЙ ХАРАКТЕР ИНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГИЙ В МИРОВОЙ КОММУНИКАЦИОННОЙ СРЕДЕ

У статті розглянуто використання інтернет-технологій в сучасному світовому просторі. Показана тенденція розвитку інформаційних технологій в країнах світу. Розглянуто проникнення інтернет-технологій у світове комунікаційне середовище та їх вплив на суспільство. Рекомендовані заходи з розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та забезпечення якості інтернет послуг в Україні.

Ключові слова: комунікаційна середа, інтернет-технології, користувачі, сайти, інформаційні технології, мережа, інформаційна цивілізація.

В статье рассмотрено использование интернет-технологий в современном мировом пространстве. Показана тенденция развития информационных технологий в странах мира. Рассмотрены

проникновение интернет-технологий в мировую коммуникационную среду и их влияние на общество. Рекомендованы мероприятия по развитию информационно-коммуникационных технологий и обеспечению качества предоставляемых интернет-услуг в Украине.

Ключевые слова: коммуникационная среда, интернет-технологии, пользователи, сайты, информационные технологии, сеть, информационная цивилизация.

The article examines the use of Internet technologies in today's world space. Shows the trend in the development of information technology in the world. Found that in 2013 Europe retained its status as a leader in Internet penetration, followed by North and South America, Asia Pacific and Africa. Considered the penetration of Internet technologies in the global communications environment and their impact on society. Contingent analyzed and the number of Internet users in some countries. Recommended activities for the development of information and communication technologies and ensure the quality of Internet services in Ukraine.

Key words: communication media, internet technology, users, sites, information technology, network information civilization.

Постановка проблемы. В условиях глобализации экономики невозможно представить мир без инфраструктуры информационно-телекоммуникационной сети. Если 20 лет назад населением стран мира широко использовались средства телевидения и радиовещания, то сегодня, учитывая ограниченность времени, огромные пространства, географическую разбросанность предприятий, а также необходимость быстрого доступа, получения и передачи информации, среди населения и в сфере бизнеса активно используются средства мировой коммуникационной среды.

Тенденции последних лет показывают, что динамичное развитие рынка информационных технологий и ресурсов вызвало необходимость предпринимателей уделять огромное внимание информационному обеспечению своей деятельности, в частности, использованию IT-технологий. Ежегодно стало возрастать число операторов и пользователей интернет-ресурсов. Благодаря государственной поддержке предпринимательства и развитию информационной инфраструктуры более доступными стали официальные интернет-сайты, сайты правительства, информационные ресурсы и услуги. Наряду с активным развитием и поддержкой со стороны государства в коммуникационной среде существуют и серьезные проблемы, связанные с пиратским проникновением в систему безопасности предприятий, вливание в сеть антифашистских и нацистских сайтов, а также доступностью запрещенных сайтов для несовершеннолетних. Поэтому анализ тенденций диффузного распространения интернет-технологий в мировой коммуникационной среде и их влияние на общество является чрезвычайно актуальным.

Анализ последних публикаций. Развитие информационной инфраструктуры и телекоммуникаций с целью поддержки инновационных предприятий и освещено в работе Н. Н. Бутрюмовой [1], С. А. Довгого [2]. Предпосылки раз-

вития сферы информационно-коммуникационных услуг проанализированы в работах С. И. Кузьева, С. Н. Капустина [3]. Влияние интернет-технологий как фактора политического процесса в современном глобальном пространстве рассматривал в своей работе О. И. Лосенков [4]. Особенности развития информационно-коммуникационной среды современного общества и как регулятора хозяйственных процессов рассматривали в своих исследованиях Л. М. Мартынов [5], В. А. Михайлов, С. В. Михайлов [6]. Вместе с тем, на наш взгляд, авторами недостаточно проанализировано стремительное распространение интернет-технологий и их влияние на современное общество, поэтому считаем необходимым рассмотреть тенденции развития всемирной сети интернет и его распространение в глобальном информационном пространстве.

Цель статьи – рассмотрение диффузного характера интернет-технологий в мировой коммуникационной среде и их влияние на общество.

Изложение основного материала. Глобальное информационное пространство обеспечивает широкий и свободный доступ населения к средствам массовой информации, телекоммуникациям, интернет-технологиям. Развитие мировой экономики сегодня не возможно представить без современных интернет-технологий, которые имеют ряд преимуществ по сравнению с существующими.

Как отмечает О. И. Лосенков, благодаря новым технологиям ограничивается объем бумажных носителей, снижается количество ошибок в текстах, что обеспечивает быструю подготовку материалов, облегчает рутинную подготовку информационных массивов документов, заменяет их на творческие. Кроме того, интернет выступает технологией двойного назначения: во-первых, содержит огромную информационную базу, сокращающую время поиска и подготовки какой-либо информации; во-вторых, является местом сосредоточения компромата, недо-

верных сведений, местом экстремистских организаций и совершения коммерческих преступлений [4].

В современном обществе интернет является неизменным атрибутом практически каждого человека, зачастую позиционируя его имидж, предоставляя возможность виртуального общения с людьми, находящимися в любой точке земли и получения огромного объема информации.

Многие развитые страны мира, такие как США, Япония, Великобритания и др., благодаря интенсивному развитию информационной инфраструктуры, в частности, разработок и внедрения интернет-технологий в глобальном пространстве достигли экономического могущества на мировой арене.

Например, в 1990-х годах, в странах Европы информационная индустрия почти в 2,5 раза опережала отрасли промышленности, принося экономическому сектору страны более 50% объема промышленного производства. То есть переход к постиндустриальному обществу сопровождался активным распространением информатизации общества.

Постепенная массовая компьютеризация обеспечила экстенсивную информатизацию передовых стран. В 1999 г. на 100 жителей США приходилось 52 компьютера, Японии – 21, России – 0,7. Всего в 1998 г. было продано в мире 70,8 млн. компьютеров [7].

Интенсивная информатизация общества сопровождалась созданием мирового киберпространства, динамичным совершенствованием аппаратного и программного обеспечения, сверхпроизводительными био и атомными квантовыми компьютерами. Развитие информационной эпохи позиционировалось преимущественно на генерировании новых знаний. В 1990-х годах в США, странах Западной Европы активно стали распространяться Интернет и электронная почта, способствующие свободному общению ученых из разных стран, формированию глобальной научной системы. Благодаря Интернету широкое распространение получила популяризация научных знаний.

В 2000 годах европейские страны поставили перед собой цель – стать наиболее конкурентоспособной зоной в мире, и одним из инструментов реализации данной программы являлось внедрение Интернета в учебный процесс, государственные структуры и сферу бизнеса, способствующего экономическому развитию стран, улучшению условий электронной торговли и пр. Безусловно, успешному внедрению этой программы способствовали степень участия государства, усилия рыночных структур и цели, ко-

торые были поставлены в ходе реализации данной программы.

В течение последних десяти лет развитые страны мира разработали проекты, концепции, сформулировали стратегию и тактику своего вхождения в информационно-коммуникационное пространство. Особые усилия в данном направлении приложили США, а за ней Европейский союз. Формирование информационного общества и развития информационных технологий в различных секторах экономики активно обсуждалось на правительственном уровне в США. Ежегодные затраты государства в информационный сектор экономики составляли около 3 трил. дол.

Следом за США проблемой информатизации общества занялся Европейский союз. Имея развитую информационную инфраструктуру и значительный экономический потенциал, усилия правительства были направлены на развитие экономики и общества с помощью новых информационно-коммуникационных технологий.

Постепенно, в сферу малого и среднего бизнеса, образование, здравоохранение, торговлю, воздушные сообщения, государственные и муниципальные органы власти стали вливаться информационные технологии, позволяющие оперативно обмениваться самыми различными данными. Безусловно, становление информационной цивилизации во всех развитых странах осуществлялось при поддержке государства, которое понимало значимость и необходимость развития информационной инфраструктуры для реализации национальных стратегий страны. К числу лидеров, понимающих необходимость информатизации экономики и общества, относятся США.

Для развития экономики страны и повышения ее конкурентоспособности ежегодно правительство США осуществляет серьезные вложения в развитие информационной инфраструктуры и создание единого цифрового пространства. Как показала практика, развитие информационной инфраструктуры США опережает аналогичную отрасль в других странах мира.

На основании исследований ООН в рейтинге 190 стран мира по уровню развития электронного правительства и использования ИКТ на 2012 год, США оказались на пятом месте. На первом месте Южная Корея, за ней следуют Нидерланды, Великобритания и Дания. США входит в первую десятку стран мира с самым быстрым интернетом. 43% из миллиона самых популярных сайтов мира размещены в США. Свыше 80% жителей США пользуются социальными сетями. По данным comScore, более 50% мобильных устройств в США в 2012 году состави-

ли смартфоны. Самой популярной социальной сетью в США является Facebook – 76% [8].

В Китае число пользователей интернета в 2012 г. составило 564 млн. человек, уровень проникновения интернета – 42,1%. Китайцы выходили в интернет преимущественно с помощью мобильных телефонов. Число пользователей мобильных телефонов в 2012 году составляло 420 млн. В 2012 г. возросло количество пользователей интернета в возрасте старше 40 лет (до 17,7%) и число сельских пользователей (на 14,64 млн. чел.) по сравнению с показателем 2011 года [9]. Необходимо отметить, что в Китае правительство уделяет огромное внимание цензуре, поэтому ежедневно закрывается огромное количество блогов с нежелательной информацией. Вместе с тем китайцы активно пользуются интернет-услугами, приобретая продукцию в режиме онлайн, совершая платежи посредством всемирной связи.

В Японии в 2012 г. наиболее популярной интернет-компанией являлась Rakuten, количество пользователей которой составляло 90%. На сегодняшний день по уровню доходности она практически не уступает Google, Amazon и eBay. 90% пользователей интернета Японии зарегистрированы на Rakuten, поэтому большинство представителей бизнеса осуществляют торговлю на этом сайте, продавая самую разнообразную продукцию [10].

В Европе сетью Интернет в 2000 году было охвачено свыше 56% населения. На современном этапе свыше 93% европейцев имеют широкополостной доступ к всемирной сети. Наиболее активные пользователи интернета – жители Да-

нии, Голландии, Швеции, Исландии, а также Люксембурга и Франции.

Тенденции развития информационно-телекоммуникационной среды показали, что страны Европы начали активно развивать и внедрять высокие технологии в информационную инфраструктуру. В 2012 г. был завершен проект по созданию информационной инфраструктуры, включающей современное оборудованное помещение для оптимальной работы программного комплекса, сети передачи данных и системы связи.

В современных условиях можно констатировать, что интернет стал не только удобным в использовании, но и дешевым, доступным каждому пользователю. Общение в сети становится все более приятным и популярным. Благодаря высокой скорости пользователи могут участвовать в онлайн-конференциях, симпозиумах, отправлять и получать электронные документы, просматривать видеофильмы, телепрограммы, новостные, развлекательные сайты и пр.

Категория пользователей Интернета среди жителей Европы разнообразна.

По данным Европейской ассоциации интерактивной рекламы, 54% жителей Европы регулярно пользуются интернетом, проводя во Всемирной паутине в среднем 12,1 часа в неделю. Категория пользователей интернета представлена ниже (рис. 1). Глубже всего проникновение Интернета наблюдается в Люксембурге, Норвегии и Финляндии – свыше 90%. Наименее распространен доступ к Сети в Украине, Молдове, Черногории, Боснии и Герцеговине, Италии, Греции и Португалии – около 30% и меньше [11].

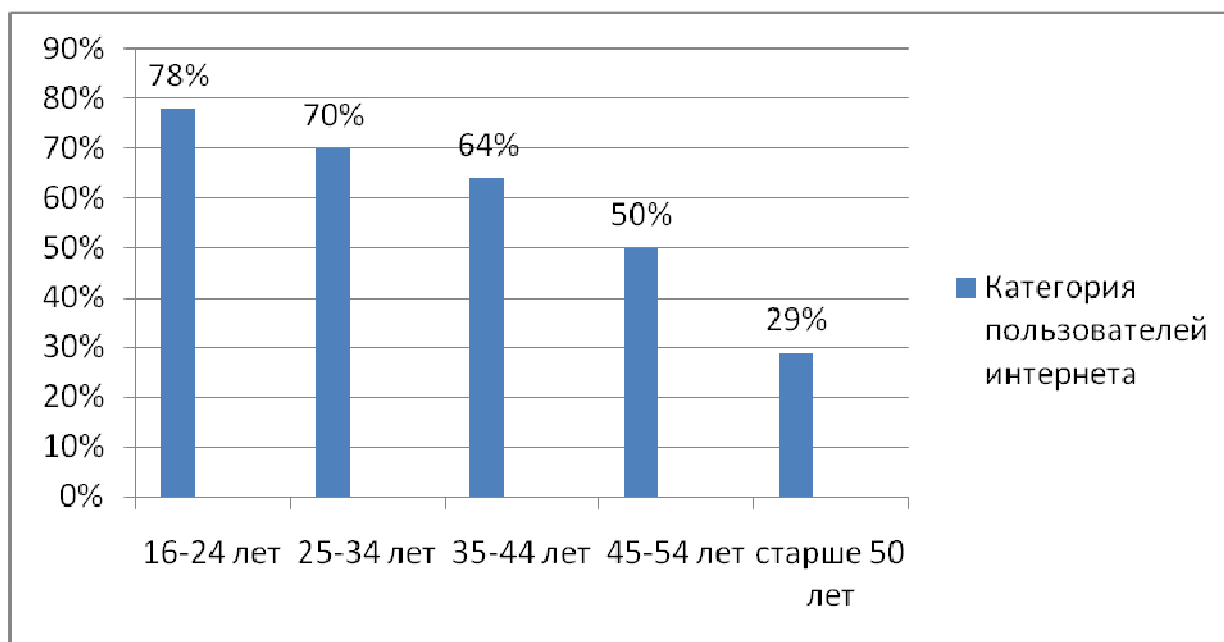

Рис. 1. Пользователи интернета в Европе в 2013 г.

*Составлено автором на основе источника [11].

Данные рис. 1 показали, что наиболее активными в использовании Интернет-ресурсов являются люди молодого возраста от 16 до 24 лет, наименее активные – старше 55 лет.

В России в 2013 г. 59% россиян в возрасте 18 лет и старше пользуются интернетом практически ежедневно. Среди лиц с высшим образованием пользуются интернетом 82%, а с образованием ниже среднего – 45%. Больше всего пользователей в Москве – 80%, а меньше всего среди сельских жителей – 51%. По количеству

пользователей интернета Россия в 2012 году вышла на первое место в Европе, которое ранее занимала Германия, и на шестое место в мире. Первое место в мире занимал Китай, далее США, Япония, Индия и Бразилия. Больше всего пользователей интернета в возрастной группе от 25 до 44 лет. Эта категория составляет 48% пользователей в малых городах и 46% от всех пользователей Москвы. Категория пользователей интернета в 2013 г. представлена на рис. 2 [12].

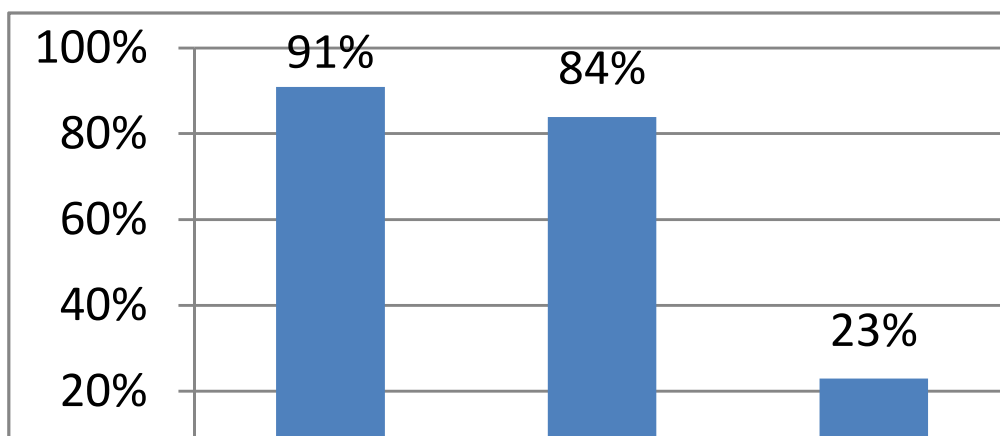

Рис. 2. Количество пользователей интернетом в России в 2013 г.

*Составлено по данным [12].

Необходимо отметить, что в 2013 г. значительно возросла категория мобильного интернета и составила 49%. Пользователи выходили в сеть с помощью смартфонов и планшетов, отда-

вая наибольшее предпочтение переписке в виде сообщений (95%), наименьше – мобильным покупкам (17%) (рис. 3).

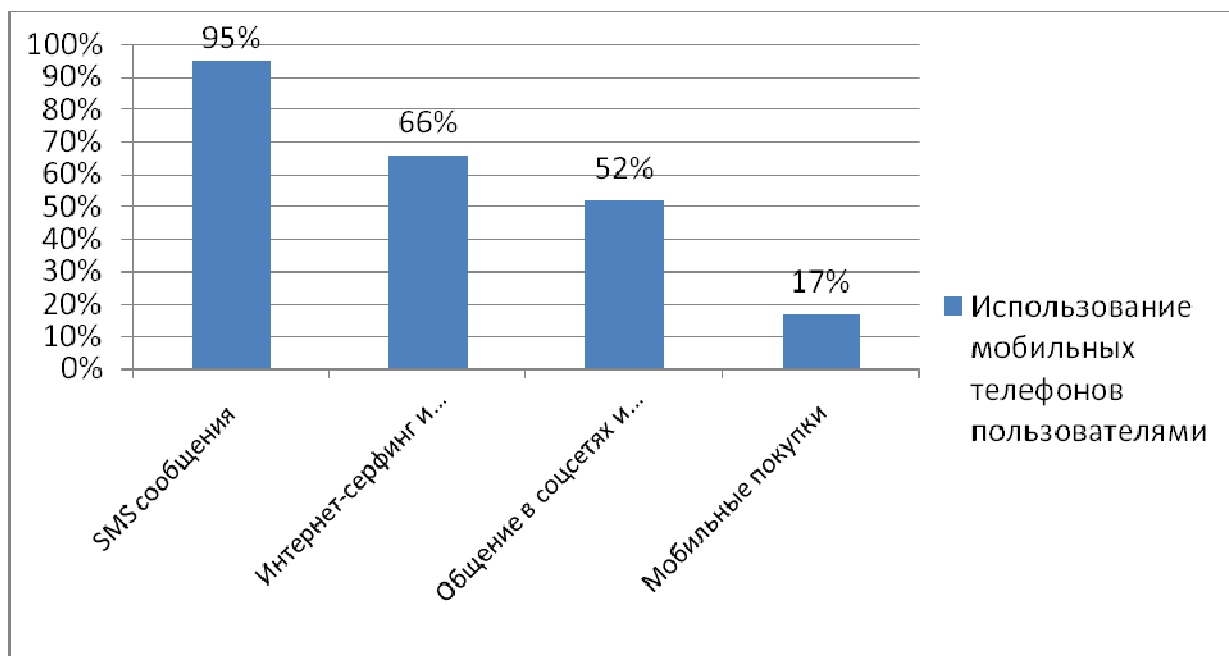

Рис. 3. Использование мобильных телефонов по назначению.

*Составлено на основе [12].

Наиболее популярными сайтами в России в 2013 г. являлись Яндекс, Mail.ru, Vk.com, Odnoklassniki.ru и Google.

Украина оказалась на 109 месте из 192 стран в глобальном рейтинге по количеству интернет-пользователей. Согласно данным исследования

«Состояние широкополосной связи 2013», регулярный доступ к сети в 2012 году был у 33,7% украинцев. Для сравнения, в Исландии этот показатель достигает 96%, в США – 81%, а в России – 53%. По проникновению широкополосного интернета Украина на 79 месте, а по проникновению мобильного интернета – на 101-м. [13].

По официальным данным, в 2013 г. число интернет-пользователей в мире составило 2,5 млрд. чел. или 39% мирового населения, количество уникальных пользователей сервиса – 117 млн. чел. Европа сохранила статус лидера по проникновению интернета (75%), за ней следуют Северная и Южная Америка (61%) опережая Азиатско-Тихоокеанский регион (32%) и Африку (16%). Среди пользователей интернета в мире больше мужчин (41%), чем женщин (37%) [11; 14].

К концу 2013 года 41% домашних хозяйств во всем мире было подключено к интернету. За последние четыре года самый высокий рост уровня доступа домашних хозяйств наблюдался в Африке, при этом годовой темп роста составил 27%. Лучшие показатели использования широкополосного интернета отмечаются в Республике Корея, Гонконге, Китае, Японии, некоторых странах Европы, включающими Болгарию, Исландию и Португалию [11]. В странах Африки, Азиатско-Тихоокеанского региона, Северной и Южной Америки, а также Арабского региона предоставляются услуги по обеспечению широкополосной связи и скоростью не ниже чем два Мбит/с.

По сравнению с развитыми странами мира проникновение интернета в Украине намного ниже. В Украине наблюдается обратная зависимость между возрастом и использованием интернета: чем меньше возраст, тем выше проникновение интернета. По данным Киевского международного института социологии, в 2013 г. 49,8% взрослого населения Украины пользовалась интернетом [15].

По данным опроса Национальной комиссии, осуществляющей государственное регулирование в сфере связи и информатизации, в 2013 г. наибольшая доля абонентов приходилась на Киев (31,5%) и Одесскую область (21,6%).

По данным информационной компании Alexa.com, в 2013 г. наиболее популярными сайтами на территории Украины были: google.com.ua, vk.com, mail.ru, youtube.com. В ТОП-10 интернет-провайдеров Украины вошли: 1) Укртелеком; 2) Киевстар; 3) Воля; 4) Триолан; 5) Датагруп; 6) Вега; 7) ТЕНЕТ; 8) Фринет; 9) Airbites; 10) Фрегат СП. Учитывая, что сфера предоставления услуг провайдеров молодая, на рынке интернет-услуг сильной конкуренции не наблюдается.

Одним из необходимых направлений развития коммуникационной среды и отдельных сегментов информационной инфраструктуры является активная поддержка государства. Однако, учитывая, что внедрение интернет-технологий в Украине имело стихийный характер, и касалось в основном социально-экономических аспектов информатизации, государство не уделяло значительного внимания информатизации научно-технической политики, созданию информационных систем для поддержания современных информационных технологий.

Развитие интернет-технологий в мире осуществляется на достаточно высоком уровне, чего нельзя сказать об Украине. К сожалению, на сегодняшний день в мире нет кодифицированного законодательства по интернету, существующие подзаконные акты регулируют частные аспекты функционирования сети, т. е. подключение через провайдеров, предоставления линий связи, отсутствует регулирование отношений в сети на международном уровне. В Украине проблемы принципиально отличаются от мировых. Они связаны со свободным подключением к сети интернет, защитой персональных данных, охраной авторских прав, информационной безопасностью, распространением непристойной информации, разжиганием межнациональной розни и другими.

Принимая во внимание сложившиеся тенденции развития информационного уклада, на наш взгляд, приоритетные усилия следовало бы сосредоточить на модернизации информационной инфраструктуры и выборе приоритетных направлений производства высокотехнологичной продукции, обеспечивающей конкурентные преимущества на мировом рынке.

Для развития интернета в странах мира необходимо увеличить государственные расходы на распространение глобальной сети интернет, преимущественно в развивающихся и наименее развитых странах, снизить затраты на подключение к интернету, стоимость предоставляемых услуг в сети; уменьшить стоимость антивирусных и других программ, необходимых для свободной работы в сети.

На наш взгляд, формирование и развитие интернет-технологий в Украине и мировой коммуникационной среде должно осуществляться с учетом взаимодействия между компонентами инфраструктуры, на основе унифицированного представления информационных ресурсов и форматов электронного обмена данными с учетом международных стандартов и спецификаций.

С целью развития интернета и использования его возможностей в Украине необходимо

сформировать высококвалифицированные группы работников-профессионалов, продвигающих свои услуги по раскрутке сайтов.

Для обеспечения качества предоставляемых интернет-услуг рекомендуем:

- создание развитой информационной инфраструктуры и комплекса мероприятий, обеспечивающего ее эксплуатацию и соответствующей нормативно-правовой базы, регулирующей ее деятельность;
- продолжение процесса цифровизации сети и перехода на оптические технологии;
- организацию производства и проектировки в Украине основных технических средств связи и их компонентов с учетом европейских и мировых стандартов;
- обеспечение надежного функционирования сетей связи и защиты информации.

Необходимо отметить, что диффузное распространение интернет-технологий в Украине способствует не только экономическому благосостоянию страны, но и интеграции в глобальное информационное общество.

Правительством Украины в течение последних десяти лет было принято ряд концепций и программ, направленных на развитие информационно-коммуникационных технологий (ИКТ). С внедрением Закона «О развитии информационного общества в Украине на 2007–2015 годы» наблюдались позитивные изменения в жизнедеятельности общества и страны в целом. Вместе с тем нормативное регулирование ИКТ не дало ощутимого результата и не позволило получить ожидаемых преимуществ от их развития.

Как показала практика, внедрению интернет-технологий в Украине мешают низкие доходы населения, экономическая нестабильность и пр. Но как отмечают эксперты, Украина имеет большой потенциал, открывающий широкие возможности для информационного развития страны и общества.

Выводы. Интернет-технологии как элемент информационной инфраструктуры являются неотъемлемой составляющей информатизации экономики и деятельности человека. В течение десяти лет интернет достиг огромной популярности и завоевал аудиторию среди широких слоев населения. Самым высоким уровнем проникновения интернета являются Европа, Северная и Южная Америка, за ними СНГ, арабские государства, Азиатско-Тихоокеанский регион и Африка.

Распространение интернет-технологий в глобальном пространстве оказало огромное влияние на общество. С одной стороны, население мира получило широкие возможности по использованию интернет-услуг и огромного

массива информации в различных сферах деятельности, с другой – интернет стал доступным для распространения непристойной информации и неподконтрольным цензуре.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бутрюмова Н. Н. Информационная инфраструктура поддержки малых инновационных предприятий [Электронный ресурс] / Н. Н. Бутрюмова. – Режим доступа : <http://www.hse.ru/data/2012/08/21/1256773730/butryumovadoklad.pdf>.
2. Довгий С. А. Национальная информационная инфраструктура и развитие телекоммуникаций [Электронный ресурс] / С. А. Довгий // Вестник связи. – 2001. – № 10. – Режим доступа : http://www.vestnik-sviaz.ru/archive/10_2001/dob.html.
3. Кузьяев С. И. Предпосылки развития сферы информационно-коммуникационных услуг в России / С. И. Кузьяев, С. Н. Капустин // Российское предпринимательство. – 2006. – № 8(80). – С. 96–100.
4. Лосенков О. И. Интернет-технологии как фактор политического процесса в современном глобальном пространстве [Электронный ресурс] / О. И. Лосенков. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/internet-tehnologii-kak-faktor-politicheskogo-protsessava-sovremennom-globalnom-prostranstve>.
5. Мартынов Л. М. Информационно-коммуникационная среда как регулятор хозяйственных процессов / Л. М. Мартынов // Креативная экономика. – 2007. – № 1(1). – С. 64–68.
6. Михайлов В. А. Особенности развития информационно-коммуникативной среды современного общества / В. А. Михайлов, С. В. Михайлов // Актуальные проблемы теории коммуникации : сборник научных трудов. – СПб. : Изд-во СПбГПУ, 2004. – С. 34–52.
7. Глобальная информационная структура [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://55rur.ru/node/4545?page=show>.
8. Фомин С. Интернет в США: цифры и факты [Электронный ресурс] / С. Фомин. – Режим доступа : <http://www.bizhit.ru/index/usa/0-374>.
9. Фомин С. Интернет в Китае [Электронный ресурс] / С. Фомин. – Режим доступа : http://www.bizhit.ru/index/www_word_users_kitaj/0-175.
10. Интернет в Японии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.bizhit.ru/index/japonija/0-370>.
11. Пользователи интернета [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.bizhit.ru/index/polzovateli_interneta_v_mire/0-404.
12. Фомин С. Количество пользователей интернета в России и другие показатели веб-аудитории [Электронный ресурс] / С. Фомин. – Режим доступа : http://www.bizhit.ru/index/users_count/0-151.
13. Яровая М. Украина на 109-м месте по количеству интернет-пользователей, а стратегии развития все нет [Электронный ресурс] / М. Яровая. – Режим доступа : <http://ain.ua/2013/09/26/406442>.

14. Отдел данных и статистики в области ИКТ. Бюро развития электросвязи МСЭ. Отчет «Мир в 2013 году: факты и цифры, касающиеся ИКТ» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://itunews.itu.int/Ru/Note.aspx?Note=3798>.
15. Проникновение интернета в Украине достигло 50% [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://zn.ua/TECHNOLOGIES/proniknovenie-interneta-v-ukraine-dostiglo-50-131749_.html.

УДК 339.544

Зиятдинова Н. Р.

ПРИОРИТЕТНОЕ ЗНАЧЕНИЕ ФИНАНСОВО-СТРАХОВОГО СТИМУЛИРОВАНИЯ ЭКСПОРТНОГО ПОТЕНЦИАЛА СТРАН

У статті проаналізовано вплив різних інструментів сприяння реалізації експортного потенціалу на активність зовнішньоекономічної діяльності країн світу. Вихід на передові позиції лідерів міжнародної торгівлі обумовлений як політикою орієнтації на підвищення конкурентоспроможності продукції, що експортується, так і використовуваною системою державних заходів стимулювання експорту. За результатами дослідження виявлено, що фінансово-страхова підтримка експортних операцій є найбільш переважним засобом, що стимулює експорт країни.

Ключові слова: інструменти державної підтримки експорту, страхування експорту, фінансування експорту, конкуренція світових виробників.

В статье проанализировано влияние различных инструментов содействия реализации экспортного потенциала на активность внешнеэкономической деятельности стран мира. Выход на передовые позиции лидеров международной торговли обусловлен как политикой ориентации на повышение конкурентоспособности экспортируемой продукции, так и используемой системой государственных мер стимулирования экспорта. По результатам исследования выявлено, что финансово-страховая поддержка экспортных операций является наиболее предпочтительным средством, стимулирующим экспорт страны.

Ключевые слова: инструменты государственной поддержки экспорта, страхование экспорта, финансирование экспорта, конкуренция мировых производителей.

This article analyzes the effect of various assistance instruments the implementation of the export potential of the activity of the foreign trade of the world. Exit on the advanced positions the leaders of international trade is due to a policy of targeting at improving the competitiveness of export products, and used a system of state export promotion measures. According to the survey revealed that financial and insurance support export transactions is the most preferred means of stimulating the exports from the country. In world practice becomes widespread government guarantees to banks providing export credits. The positive experience of government regulation of the export potential can be applied in foreign trade of Ukraine.

Key words: instruments of state support for exports, export insurance, export financing, the competition international manufacturers.

Постановка проблемы. Одной из важнейших задач формирования благоприятной макроэкономической среды для любой страны на сегодняшний день является расширение национального экспорта. В условиях углубления глобализации мировой экономики конкуренция мировых производителей за новые и традиционные рынки приобретает все более острый характер.

В странах с развитой рыночной экономикой государство в качестве непосредственного участника внешнеторговых сделок выступает редко. Вместе с тем, в его функции входит регулирование внешнеторговой деятельности, предполагающее разработку мероприятий, ориентированных на государственное стимулирование и поддержку экспортного потенциала с целью достижения таких макроэкономических задач, как

расширение производства, рост занятости, увеличение налоговых поступлений в госбюджет. Поощрение экспорта также влияет и на структуру национального хозяйства, способствуя развитию или сохранению тех или иных отраслей. В связи с этим поддержка национальных экспортеров со стороны государства является одной из важнейших задач социально-экономического развития страны.

Анализ литературы. Вопросы продвижения экспортного потенциала национальной экономики исследовались в научных трудах отечественных и зарубежных экономистов. Проблемам государственного регулирования поддержки экспорта посвящены работы Я. Белинской [1], И. Беякова, Н. Гаврилова [2], А. Золотаревой, П. Кадочникова, С. Приходько [3], Ю. Солодковского [4], К. Сорокина [5], И. Чичкало-Кондрац-

кой [6], Дж. Балата, И. Брамбилла, Дж. Порто [7], Д. Ледермана, М. Оларреаги, Л. Пайтона [8].

Цель статьи – проанализировать влияния различных инструментов стимулирования экспортного потенциала стран мира на продвижение экспорта для выявления наиболее эффективного инструмента.

Изложение основного материала. Внешнеторговый опыт Украины показал, что дискредитация позитивного эффекта открытой экономики вызвана недостаточностью использования научно обоснованных подходов к наращиванию и

реализации экспортного потенциала страны. В стратегической внешнеэкономической политике Украины на сегодняшний день не в полной мере учитывается применение наиболее эффективных инструментов продвижения экспорта, что привело к потере конкурентных стратегических позиций на новых и существующих внешних рынках [6].

В рейтинге мировой торговли товарами в последнее десятилетие верхние строчки стабильно занимают Китай, США, Германия, Япония, Франция, Нидерланды, Южная Корея, Италия (табл. 1).

Таблица 1.

Ведущие экспортеры в мировой торговле товарами, 2011 г.*

Ранг	Страна	Экспорт (млн. долл. США)
1	КНР	1898
2	США	1480
3	Германия	1472
4	Япония	823
5	Нидерланды	661
6	Франция	596
7	Южная Корея	555
8	Италия	523
9	Россия	522
10	Бельгия	477
11	Великобритания	473
12	Гонконг	456
13	Канада	452
14	Сингапур	410
15	Саудовская Аравия	365
16	Мексика	350
17	Испания	309
18	Тайбэй	308
19	Индия	305
20	ОАЭ	285
...		
50.	Украина	68

*Данные ВТО [9, с. 26].

Выход на передовые позиции лидеров международной торговли обусловлен не только политикой ориентации на повышение конкурентоспособности экспортируемой продукции, но и используемой системой государственных мер стимулирования экспорта.

Система мероприятий, направленная на наращивание экспортного потенциала страны и ее территориально-административных единиц, предполагает использование разнообразных инструментов по стимулированию экспорта: информационно-консультационных, организационно-коммуникационных, финансово-страховых, институциональных.

Лидерами экспортных поставок на мировом рынке (Группа А) используются преимущественно системы финансовой поддержки экспорта (табл. 2), получившие должное институциональное оформление через специальные организации: экспортные кредитные агентства и страховые экспортные агентства. Сфера их деятельности охватывает предоставление страховок или гарантий по займам финансовых учреждений покупателям в странах-импортерах; страховок или гарантий от неплатежей по кредитам, выданным экспортером покупателю в стране-импортере; прямых займов или кредитов импортерам.

Таблица 2.

Доминирование инструментов экспортной политики стран мира*.

Инструменты содействия внешнеэкономической деятельности			
Финансово-страховые	Организационно-коммуникационные	Информационно-консультационные	Институциональные
Группа А	Группа Б	Группа В	Группа Г
Китай США Германия Япония Франция Южная Корея Италия Великобритания Гонконг Испания Швеция Финляндия Сингапур	США Канада Финляндия Азербайджан Армения Казахстан Киргизия Узбекистан	США Россия Бельгия Канада Австрия Финляндия Люксембург Дания Польша Украина	США Финляндия Северная Корея Молдавия Таджикистан Туркмения Развивающиеся страны Африканского континента

*Составлено автором по данным [6, с. 8].

Доминирование организационно-коммуникационных мер содействия внешнеэкономической деятельности характерно для стран группы Б. Эти меры призваны содействовать установлению деловых контактов путем постоянного мониторинга национального законодательства на предмет сохранения благоприятных условий для экспортной деятельности, а также презентации отечественной продукции внутри страны и за рубежом: на конкурсах, международных выставках, ярмарках, в средствах массовой информации [10].

Для стран, отнесенных к группе В, преимущественным фактором повышения конкурентоспособности предприятий-экспортеров является эффективная деятельность в сфере предоставления консолидированной информации о потребностях потенциального контрагента, его платежеспособности, а также оценка законодательного поля для ведения внешнеэкономической деятельности на определенном региональном рынке за счёт бесперебойности и высокой скорости обмена данными на общедоступном информационном портале.

Стратегическое управление экспортом стран из группы Г основывается на согласовании их внешнеэкономической политики с интересами бизнеса путем эффективного функционирования государственных или региональных институтов по продвижению экспорта – специальных департаментов и советов экспортеров при министерствах, агентств по продвижению экспорта (Финляндия), региональных центров по стимулированию экспорта (США). На данные институты возложено создание благоприятного торгового

имиджа страны, углубление двусторонних отношений, проведение маркетинговых мероприятий, исследование экспортных рынков, подготовка публикаций, показывающих выгоды экспорта, создание баз данных, позволяющих устанавливать контакты между экспортерами и импортерами, техническое содействие и тренинг экспортеров.

Международный опыт ведущих стран-экспортеров в сфере поддержки и стимулирования экспорта опирается на наиболее эффективные меры продвижения экспортного потенциала, среди которых наиболее значимыми являются финансово-страховые инструменты, что подтверждается вышеприведенным анализом.

Финансово-страховое стимулирование экспорта включает предоставление гарантийных обязательств по привлекаемым кредитным ресурсам для обеспечения оборотными средствами экспортоориентированных производств и организаций; предоставление государственных гарантийных обязательств и страхование экспортных кредитов от коммерческих и политических рисков для обеспечения защиты экспортеров; кредитование освоения наукоемкой и высокотехнологичной экспортной продукции; закупки оборудования для развития экспортного производства (долгосрочные кредиты); кредитования производства экспортной продукции с длительным циклом изготовления; обеспечение государственных гарантий по кредитам на участие в международных торгах, страхование операций по освоению внешних рынков. В развитых странах важное значение для продвижения экспорта придается различным формам

налогового поощрения [11]. Налоговые и таможенные льготы предоставляются через освобождение экспортеров от уплаты прямых или косвенных налогов, а также путем снижения налога с фирм, создающих заграничные филиалы.

Экспортное кредитование осуществляется путем выплат из специальных фондов рефинансирования, субсидирования или страхования и реализуется при участии банков и межправительственных банковских организаций.

Страхование экспорта, направленное на покрытие как традиционных коммерческих, так и политических рисков, осуществляется через предоставление государственных гарантий банкам, обеспечивающим экспортные кредиты. Страхование экспортных кредитов развивается по двум основным направлениям: во-первых, увеличение размера страхового покрытия в размере 80–90% возможных убытков страхователя, а в ряде случаев покрытие составляет 100%; во-вторых, расширение перечня страховых рисков и внедрение новых видов страхования. Страхование экспортного кредитования в странах-членах ОЕСР обеспечивает в среднем до 3% объема ежегодного экспорта, около 30% которого осуществляется за счет государства. Такая поддержка дает возможность экспортерам диверсифицировать рынки сбыта, даже с имеющимся политическим риском [12].

Экспортное страхование охватывает широкий спектр товаров и стран на условиях различных сроков. Страхование экспорта проводится специальными учреждениями. К примеру, в США Экспортно-импортным банком, в Великобритании Департаментом гарантий экспортных кредитов, в Германии и Бельгии через частные страховые компании, располагающие государственными средствами для страхования.

Выводы. Анализ международного опыта в сфере поддержки и стимулирования внешнеэкономической деятельности, в частности экспорта, показывает, что наиболее эффективными мерами продвижения экспортного потенциала ведущих стран-экспортеров являются финансово-страховые инструменты, под которыми понимается ряд мер, предоставляющих гарантийные обязательства по кредитным ресурсам, страхование экспортных кредитов. Широкое применение в зарубежной практике содействия экспорту среди финансово-страховых мер получило страхование экспортных кредитов, имеющее тенденцию к увеличению размера страхового покрытия. Позитивный опыт государственного регулирования экспортной экспансии стран-лидеров

может быть успешно адаптирован к сложившемуся в Украине внешнеэкономическому полю деятельности.

ЛИТЕРАТУРА

1. Белінська Я. В. Підтримка експорту: зарубіжний досвід, уроки для України / Я. В. Белінська // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 3. – С. 120–131.
2. Гаврилов Н. Государственная поддержка промышленного экспорта в России / Н. Гаврилов, И. Беляков // Вопросы экономики. – 2003. – № 7. – С. 23–29.
3. Золотарева А. Б. Стимулирование экспортной деятельности в зарубежных странах и практика поддержки экспорта в России / А. Б. Золотарева, П. А. Кадочников, С. В. Приходько; [под общей ред. С. В. Приходько]. – М.: Институт экономики переходного периода, 2007. – 159 с.
4. Солодковский Ю. М. Конкурентні моделі розвитку експорту: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук: спец. 08.05.01 «Світове господарство і міжнародні відносини» / Ю. М. Солодковский. – К., 2005. – 20 с.
5. Сорокин К. В. Возможность адаптации мирового опыта государственной поддержки экспорта российских производителей: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук: спец. 08.00.14 «Мировая экономика» / К. В. Сорокин. – М., 2007. – 28 с.
6. Чичкало-Кондрацкая И. Б. Анализ моделей управления экспортным потенциалом стран мира / И. Б. Чичкало-Кондрацкая, Л. Н. Радченко // Економічний часопис-XXI. – 2013. – № 5–6(1). – С. 7–10.
7. Balat J. Realizing the gains from trade: export crops, marketing costs, and poverty / J. Balat, I. Brambilla, G. Porto // Journal of International Economics. – 2009. – № 78(1). – P. 21–31.
8. Lederman D. Export Promotion Agencies: Do They Work? / D. Lederman, M. Olarreaga, L. Payton // Journal of Development Economics. – 2010. – № 91(2). – P. 257–265.
9. World trade organization: International Trade Statistics [Электронный ресурс] // Официальный сайт ВТО. – Режим доступа: http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2012_e/its2012_e.pdf.
10. Система мер государственной поддержки российского экспорта [Электронный ресурс] // Экономика России: XXI век. – 2006. – № 17. – Режим доступа: http://www.ruseconomy.ru/nomer17_200410/ec07.html.
11. Савченко П. В. Национальная экономика: учебник / П. В. Савченко. – М.: Экономист, 2005. – 813 с.
12. Ткаченко К. Страхование экспортных кредитов: международный опыт [Электронный ресурс] / К. Ткаченко. – Режим доступа: <http://forinsurer.com/public/11/07/05/4364>.

БЕЗОПАСНОСТЬ УКРАИНЫ В ГЕОЭКОНОМИЧЕСКОМ КОНТЕКСТЕ ГЛОБАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

У статті розглянуті можливості реалізації геостратегічних ініціатив України в контексті забезпечення національної безпеки в умовах глобального розвитку. Досліджено значення державної безпеки в умовах глобалізації, коли принципи економічного самозбереження набувають пріоритетний характер. Безумовно, що для України позитивним напрямком розвитку є націленість на внутрішні перетворення, тому що безпека державного організму забезпечується сукупним ефектом налагодженої дії управлінських механізмів в різних сферах, а також наявністю стратегії економічного розвитку.

Ключові слова: автономізація, сімулякр, дисбаланс, самостабілізація, геоэкономика, асиметричність, самодостатність, національна безпека.

В статье рассмотрены возможности реализации геостратегических инициатив Украины в контексте обеспечения национальной безопасности в условиях глобального развития. Исследовано значение государственной безопасности в условиях глобализации, когда принципы экономического самосохранения приобретают приоритетный характер.

Определено, что для Украины позитивным направлением развития является нацеленность на внутренние преобразования, т.к. безопасность государственного организма обеспечивается совокупным эффектом отлаженного действия управленческих механизмов в различных сферах, а также наличием стратегии экономического развития.

Ключевые слова: автономизация, симулякр, дисбаланс, самостабилизация, геоэкономика, асимметричность, самодостаточность, национальная безопасность.

The article examines the feasibility of geostrategic initiatives of Ukraine in the context of national security in the context of global development. The authors updated the influence of modern global transformations-centrifugal effects (dissociation paradoxes, disintegration, low mobility of net capital flows, etc.) that uniquely affect the political and economic sovereignty. Investigated the importance of national security in the context of globalization, when the principles of economic self gain priority. Definitely, that in this situation for Ukraine positive direction of development is the focus on internal transformation, because Security is provided by the state organism cumulative effect debugged management mechanisms of action in the political, economic, technological, social and cultural spheres, as well as the presence of an economic development strategy. In this context, the proposed implementation framework of strategic initiatives, namely:

- *internal order (alignment indicators of regional development funding for active social and civilized programs, personnel reform of public administration, etc.);*
- *external order (selection possible allies, activation products on geo world atlas; sensible pragmatism in foreign policy, etc.).*

Revealed that these initiatives will allow Ukraine to consolidate internally and feel a key player in the global space.

Key words: *avtonomization, simulation, disbalance, selfstabilization, geoeconomics, non-simmetric reply, self-sufficiency, national security.*

Постановка проблеми. Меняющаяся историческая роль государства и государственного управленческого аппарата в настоящее время выступает очевидным результатом глобальных трансформаций. Закономерно возникает вопрос о векторе этого изменения. С нашей точки зрения, когда, по подсчетам ученых Цюрихского университета, на долю 1318 компаний приходится 60% всех мировых доходов, а их ядро составляет 147 финансовых и инвестиционных института, контролирующих 40% глобального рынка, государство как основной регуляторный институт постепенно отходит в прошлое, мутируя в симулякр и сохраняя за собой некоторые формальные признаки влияния [1, с. 137].

В таких условиях как никогда актуализируются уже давно методологически не поднимающиеся проблемы государственного и национального суверенитета, государственной безопасности, стратегического управления государственным аппаратом и т. д. Нам кажется, что понять их можно только лишь, принимая во внимание тот факт, что ключевым свойством глобальных трансформаций сегодня выступают не кумуляционные, а центробежные эффекты (например, знаковыми феноменами выступают парадоксы диссоциации, дезинтеграции, низкой мобильной нетто-потоков капитала). Поэтому, если вести речь о понятии государственного суверенитета, то в отличие от монолитности определения про-

шлых веков, следует четко разграничивать государственный политический и государственный экономический суверенитет, поскольку часто государственные политические границы уже не совпадают с аналогичными экономическими кордонами, особенно в случае интенсификации процессов транснационализации, когда значительные подконтрольные государству экономические территории затыгиваются в сетевую корпорационную структуру, подчиняются совершенно другим законам и функционируют практически автономно.

Анализ литературы. Проблеме политико-экономической безопасности Украины в глобальном экономическом пространстве посвящены труды отечественных и зарубежных ученых, а именно: Т. Грачева [2], Т. Кальченко [1; 3–5], Э. Кочеткова [6], И. Леонова [7] и др. Однако в геоэкономическом контексте данное направление не достаточно исследовано.

Цель статьи – определить геостратегические императивы безопасности Украины в условиях глобализации.

Изложение основного материала. Как показывает практика, реальные экономические показатели функционирования государственного организма замалчиваются не в силу секретности, а в силу незнания реальных цифр, рассредоточенных в экономических анклавах корпоративных интернальных структур.

В данном случае характерной выступает ситуация, когда в октябре 2012 г. Федеральный суд Германии обязал Бундесбанк провести аудит золотых запасов страны, большая часть которых хранится не в ФРГ, а во Франции, Великобритании и США (45%) [7, с. 2]. В постановлении указывалось на необходимость проведения переговоров с иностранными держателями золота Германии о праве физически подтвердить количество и качество металла, а также предусматривался вывоз в течение следующих трех лет по 50 тонн золота с целью проведения над ним тщательной экспертизы. Показательным в этой связи является факт отказа Бундесбанка предоставить возможность членам немецкого парламента осмотреть запасы золота, которые хранились в Париже и Лондоне, обоснованного отсутствием подходящих помещений для визита. А в США аналогичное требование Федерального суда Германии прокомментировали так: «Значение имеет не то, есть ли в ФРС Нью-Йорка золото или что хранилища Банка Англии вместо золота заполнены вольфрамом, или оно отдано в долг, или замещено чем-то другим, или даже существует ли оно вообще – единственное, что имеет значение, это бухгалтерские записи ФРС, где говорится, что золото там» [8].

Этот пример ярко свидетельствует о разрыве между понятиями политический и экономический суверенитет, демонстрируя всю ограниченность первого и всеилие второго.

К тому же и с политическим суверенитетом тоже не все так очевидно, поскольку значительное число несостоявшихся государств и еще большее количество полунезависимых территорий дезавуируют его классическую платформу и принципы международного права.

Понятие *государственной безопасности* в таком контексте приобретает первоочередное значение и требует стратегически выверенного управленческого вмешательства с целью не только самосохранения, но и охраны экономически важных и приоритетных территорий. Сделать это очень непросто, особенно, когда государство и государственный аппарат всячески дискредитируется путем сетевых атак, перманентных кризисов, войн новых поколений (авизовых, торговых, финансовых, информационных). Сепаратизм стал основной тенденцией европейской действительности и практически подготовил возможность административно-территориальной перекройки карты, при этом вновь ключевыми выступают экономические мотивы – регионы-доноры всеми путями хотят избавиться от ненужного балласта в виде менее успешных соседей при сохранении своего членства в транснациональных рыночных структурах (иными словами, в Европе моделируется та ситуация, которая сложилась накануне распада СССР).

Украина, несмотря на выгодное геополитическое расположение, существенно ограничена и сжата в маневре по обеспечению своей безопасности. Она уже вписалась или находится в завершающем этапе встраивания в глобальную сетевую экономическую реальность, поэтому любые политические инициативы будут, так или иначе, реализовываться с учетом утраты (полной или частичной) экономического суверенитета.

Кроме того, последовательно реализуется принцип отказа от иерархичности власти, из вертикальных управленческие структуры трансформируются в горизонтальные, что, безусловно, дает позитивный эффект в условиях стабильного развития, повышает гибкость и маневренность, но в условиях кризисов, особенно затяжных и глобальных, такая тенденция может вызвать внутренний дисбаланс, автономизацию и стать катализатором распада целостной структуры [1, с. 24].

Единственным выходом для Украины из этой ситуации являются, с нашей точки зрения, в первую очередь, внутренние преобразования. Их смысл в пробуждении геополитической памяти,

возрождении чувства миссионерства и готовности дать пассионарный посыл миру, что должно быть облечено в четкую национальную формулу развития, понятную как для граждан страны, так и для иностранных контрагентов. Современный экономический эгоизм и внутренняя сегментация должны уйти в прошлое, поскольку безопасность обеспечивается не множественностью управленческих форм, не региональным авторитаризмом, а монолитностью властной вертикали и контрольных функций.

Конечно, возратить государственную монополию на власть очень проблематично в силу действия даже не внешних, а внутренних факторов: политический плюрализм, дряблость и непривлекательность современных идеологических платформ, социальная и духовная разновекторность, неготовность ни власти, ни общества к тотальным реформам, апатия и местечковость мышления на местах.

Но осознание глубины проблем, понимание их причин уже дает возможность хотя бы провести подготовительные меры к проведению необходимых управленческих реформ, хотя бы сформировать команду/команды идеологов (многочисленные институты стратегических исследований, глобального прогнозирования и т. п. или не справляющиеся со своей функцией или намеренно дезориентируют власть) для разработки концепции государственного развития в условиях перманентного глобального кризиса на перспективу 10–20 лет, которая бы учла все сказанное выше [5, с. 3].

Безопасность государственного организма, таким образом, обеспечивается, в первую очередь концептуальностью стратегического видения, а во-вторых, совокупным эффектом отлаженного действия управленческих механизмов в политической, экономической, технологической, социально-культурной сферах. В таком контексте приоритетным представляется реализация следующих рамочных стратегических инициатив.

Внутреннего порядка.

Во-первых, болезненное восстановление контроля над ключевыми стратегически важными экономическими активами и объектами собственности путем деприватизации, секвестра или судебного отторжения, отзыва тех или иных материальных ценностей, хранящихся в зарубежных финансовых институтах или организациях.

Во-вторых, внутренняя самостабилизация и выравнивание показателей регионального развития. Это возможно лишь в условиях самостоятельности экономических инициатив правительства и выхода из кабальных договоров и организаций, ведь еще ни одной стране не удавалось реализовать планы структурной перестройки,

сделать конкурентоспособным наукоемкое производство и стимулировать развитие научно-технического и инновационного потенциала, предварительно открыв внутренние рынки и демонтировав систему государственной поддержки промышленности, а также отказавшись от возможности оказания целевой поддержки несырьевым секторам экономики; при этом показательно, что на экспортные кредиты, гарантии и поручительства по займам, возврат НДС и т. д. страны-лидеры выделяют от 1,5 до 2,5% ВВП. Симптоматичным выглядит и отказ от самостоятельной денежно-кредитной политики Украины, когда эмиссия гривни ограничивается притоком иностранной валюты (в частности, иностранных кредитов и т. п.).

Сиюминутные меры по наполнению банковской системы краткосрочными финансовыми ресурсами в условиях демонтажа системы рефинансирования экономики и обрабатывающих производств не позволяет устранить глубинные причины многолетнего дефицита денежного предложения, инвестиционного кризиса и упадка отдельных секторов экономики.

Следовательно, уже с учетом только этих нескольких примеров можно утверждать, что без активного вмешательства правительства по наведению порядка хотя бы в ключевых: финансово-кредитном и внешнеэкономическом секторах все задекларированные планы по модернизации, инновациям, построению экономики знаний остаются фикцией.

В-третьих, активное финансирование гуманитарно-культурно-цивилизационных программ, направленных на цементирование нации и государственной оболочки.

В-четвертых, модернизация сферы вооружений для увеличения возможностей асимметричного удара, свойствами которого могут быть стратегическая масштабность (глобальность), неотвратимость, нелинейность, синергизм, сетевой характер.

В-пятых, кадровая реформа государственного управления с акцентуацией внимания не на устоявшиеся олигархическо-клановые связи, которые в результате тех или иных реформ часто только видоизменяют свою структуру, а на принципиально новые кадровые ресурсы, материально мотивированные, самодостаточные и патриотически-мыслящие.

Внешнего порядка.

Во-первых, четкая идентификация сфер политического и экономического маневра, селекция возможных союзников, нейтральных стран и потенциальных противников; создание условий для мягкой трансформации глобальных приоритетов развития в пользу Украины (это возможно

сделать путем популяризации национального пути политического и экономического развития, рядом самостоятельных инициатив, направленных на решение ряда затяжных конфликтов, совокупностью мер культурно-социального характера).

Во-вторых, занятие более активной позиции на геэкономическом атласе мира путем реализации альянсных форм интернационализации и упреждающих экономических ударов по вероятным противникам (создание и поддержка собственных транснациональных образований с преобладанием государственного капитала, внедрение в систему валютно-кредитных систем зарубежных стран, создание временных союзов для реализации стратегически важных с точки зрения национальной безопасности проектов).

В-третьих, одновременная активизация восточного (заключение ряда военных, экономических, валютных, инвестиционных соглашений с Китаем) и европейского направлений в ключе континентальной теории; в данном аспекте актуализируется геэкономическая стратегия освоения так называемого Нового Востока (Азиатско-Тихоокеанский регион, на долю которого в 2011 г. приходилось 57% мирового ВВП, 48% оборота международной торговли, более 40% объема прямых иностранных инвестиций и около 40% населения мира) [7, с. 2].

В-четвертых, последовательная реализация тех протекционистских мер, которые допустимы соглашением об участии в ВТО (в данном случае мы исходим из реальности участия Украины в этой структуре, хотя и признаем ошибочность присоединения к ней с точки зрения обеспечения государственного суверенитета в перспективе).

В-пятых, допустимый прагматизм в сфере внешней политики в тех ситуациях, когда речь не идет о посягательстве на зоны экономических интересов и внутренний суверенитет.

Выводы. Таким образом, с учетом реализации предложенных инициатив Украина сможет, наконец, четко идентифицировать геополитические границы, внутренне консолидироваться и осознать себя одним из ключевых игроков в глобальном пространстве, предложив миру привлекательные формы сотрудничества. Это позволит, хотя бы отчасти, снять остроту проблем нацио-

нальной безопасности и начать накапливать ресурсы для дальнейшего геэкономического и геополитического миссионерского броска и стать предпосылкой для создания новых территориальных образований нового порядка.

Предложенные меры, конечно, могут вызвать массу замечаний и сомнений в их осуществимости, но нам кажется, что принципиальное следование им позволит хотя бы снять остроту вопроса об обеспечении государственной безопасности в современных условиях.

В противном случае, мы будем иметь дело с бесконечным хаотическим почкованием новых образований и станем свидетелями стихийного распада, что, безусловно, не может не отразиться на глубине проблем, связанных с национальной безопасностью и устойчивостью государственного организма перед парадом альтернативных форм сетевого контроля.

ЛИТЕРАТУРА

1. Кальченко Т. В. Глобальна економіка: методологія системних досліджень : монографія / Т. В. Кальченко. – К. : КНЕУ, 2006. – 248 с.
2. Грачева Т. Сеть против иерархии [Электронный ресурс] / Татьяна Грачева. – Режим доступа : www.rusk.ru/st.php?idar=324385.
3. Кальченко Т. В. Глобальна економіка : навч. посіб. / Т. В. Кальченко. – К. : КНЕУ, 2009. – 364 с.
4. Кальченко Т. В. Геоекономічна обумовленість національних стратегій розвитку в умовах глобальних трансформацій / Т. В. Кальченко // Ученые записки Крымского инженерно-педагогического университета. Выпуск 17. Экономические науки. – Симферополь : НИЦ КИПУ, 2009. – С. 78–82.
5. Кальченко Т. В. Глобальна корпоратизація економічного розвитку / Т. В. Кальченко, В. П. Юрченко // Ринок цінних паперів України. – 2009. – № 5–6. – С. 3–8.
6. Кочетков Э. Г. Геоекономіка. Освоение мирового экономического пространства : учеб. для вузов / Э. Г. Кочетков. – М. : Норма, 2006. – 528 с.
7. Леонов И. Процесс глобализации вступил в завершающую фазу [Электронный ресурс] / И. Леонов. – Режим доступа : www.ruskline.ru/analitika/2011/10/29/process_globalizacii_vstupil_v_zaversha...
8. Канцлер-Акт за право дышать [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.ruskline.ru/analitika/2012/05/10/kanclerakt_za_pravo_dyshat/.

УДК 314.748:331.556.4

Кислицина О. В.

ГРОШОВІ ПЕРЕКАЗИ МІЖНАРОДНИХ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ: ЗАСАДИ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Статтю присвячено економічній сутності грошових переказів міжнародних трудових мігрантів, розглянуто сутність та особливості формування міграційного капіталу в національній економіці; проаналізовано чинники, що впливають на міграційний капітал; висвітлено світові та національні

тенденції в потоках грошових переказів мігрантів; зазначено вплив грошових переказів мігрантів на економічний розвиток країни; наведено напрями щодо удосконалення обліку й контролю за переміщеннями та потоками переказів мігрантів.

Ключові слова: міграція, мігранти, грошові перекази мігрантів, міграційний капітал, країни-реципієнти грошових переказів.

Статья посвящена экономической сущности международных денежных переводов трудовых мигрантов, рассмотрены сущность и особенности формирования миграционного капитала в национальной экономике; проанализированы факторы, влияющие на миграционный капитал; освещены мировые и национальные тенденции в потоках денежных переводов мигрантов; отмечено влияние денежных переводов мигрантов на экономическое развитие страны; приведены направления по совершенствованию учета и контроля за перемещениями и потоками переводов мигрантов.

Ключевые слова: миграция, мигранты, денежные переводы мигрантов, миграционный капитал, страны-реципиенты денежных переводов.

The article is devoted to the economic nature of international migrants remittances that is a transfer of money by a foreign worker to his or her home country or simply sending an amount of money from one country to another; essence and peculiarities of the migration capital in the national economy are reviewed; the factors influencing migration capital (the number of working migrants; the level of income of the working migrants; the duration of the stay abroad; marital status; economic and political situation in the country-recipient and the donor country of labour migrants; the level of development of the migrants in diaspora; migration policy of the country) are analyzed; the global and national trends in international migrants remittances flows are clarified; noted the impact of international migrants remittances on economic development of the country; the article includes the areas on the improvement of accounting and control of movements and flows of migrants remittances.

Key words: migration, migrants, migrants remittances, migration capital, remittance receiving countries.

Постановка проблеми. В сучасних умовах глобальної нестабільності для світової економіки важливе значення для розвитку національних економік набувають додаткові джерела фінансових ресурсів, серед яких окреме місце займають грошові перекази мігрантів. У структурі міжнародного руху капіталу за значущістю вони поступаються тільки прямим іноземним інвестиціям, окрім цього, обсяги грошових переказів є більш стабільними, ніж інші потоки приватного капіталу, часто перевищують їх масштаб, як і обсяги офіційної міждержавної допомоги [1].

Аналіз літератури. Дослідженням міграційного руху населення й впливу грошових переказів на економіку присвячено праці багатьох науковців (А. Гайдуцький, О. Малиновська, В. Олійник, І. Ольшевська, Я. Столярчук, М. Пітюлич, О. Пуригіна, О. Шиманська, Л. Чайка-Петегирич, Р. Щур та інші), проте існуюча теоретична база є достатньо фрагментованою та неповною, а сучасні світові тенденції зростання обсягів грошових переказів мігрантів та їх значення у розвитку економік певних країн світової спільноти актуалізують обрану тему дослідження.

Мета статті полягає в дослідженні сутності й сучасних тенденцій розвитку грошових переказів міжнародних мігрантів.

Виклад основного матеріалу. Сучасні постійно зростаючі масштаби міжнародної міграції обумовлюють необхідність поглибленого вивчення цього явища, зокрема значення грошових

переказів для розвитку національної економіки. Так, Світовий банк визначає грошові перекази мігрантів як суму грошових переказів від працюючих за кордоном, компенсаційних виплат робітникам й переказів майна мігрантів. Відповідно до визначення МВФ (IMF 2010a), грошові перекази працюючих, – це поточні приватні грошові перекази мігрантів-працівників, що є резидентами країни перебування для адресатів в країні походження [2].

А. Гайдуцький, у свою чергу, говорить про «...складний комплекс компонентів, що відбивають шляхи надходження коштів мігрантів на батьківщину» й підсумовує, що «грошові перекази являють собою фінансові та нематеріальні ресурси, які репрезентують інтереси всіх міжнародних мігрантів незалежно від часу, причини і мети міграції...» [3].

На думку О. Шаманської, «перекази мігрантів – це грошові доходи, надіслані ними на батьківщину і у зв'язку з якими у відправника не виникає жодних зобов'язань» [4, с. 224].

В той же час українські фахівці [3–7] все більше звертають увагу на грошові перекази мігрантів, що можуть розглядатися з точки зору інвестиційної складової, тобто як міграційний капітал, що на сучасному етапі розвитку світової економіки «...може стати справжнім генератором розвитку не лише самих заробітчан, а й окремих секторів економіки, регіонів нашої країни» [5].

Так, Р. Щур у своїй роботі [6] говорить про міграційний капітал, під яким розуміє «трансфєрти грошових переказів мігрантів, які працюють за кордоном, і які формують окрему складову міжнародного ринку капіталу», при цьому «його обсяг визначається як сума доходів мігрантів, які за вирахуванням витрат на їх перебування у країні працевлаштування, спрямовуються на батьківщину та використовуються для підвищення економічного та соціального рівня життя рідних і близьких, розвитку місцевих територій та країни загалом» [6, с. 196–197].

В. Олійник та О. Фурсова підкреслюють, що «міграційний капітал – заощаджена частина доходу мігрантів...» й являє собою «не просто отриману за кордоном заробітну плату, а частину заощадженого доходу, призначено для розвитку їх домогосподарств шляхом інвестиційних вкладень», отже виконує «пряму та мультиплікаційну капіталоутворювальну функцію, забезпечуючи сталий соціально-економічний розвиток у країнах-реципієнтах» [7, с. 246].

На обсяг і структуру грошових переказів мігрантів має вплив низка чинників [4, с. 224–225; 5, с. 388; 7, с. 248], серед яких варто відзначити наступні: чисельність працівників-мігрантів; рі-

вень доходів мігранта; тривалість перебування за кордоном; сімейний стан; економічну та політичну ситуацію як в країні-реципієнті, так і в країні-донорі трудових мігрантів; рівень розвитку сформованої мігрантами діаспори; міграційну політику держави.

Для країн-реципієнтів грошові перекази міжнародних мігрантів перетворилися на важливе джерело ресурсів, що забезпечує економічне зростання і покращує платіжний баланс. Враховуючи, що такі країни переважно мають невисокий рівень розвитку, вплив міграційного капіталу на економіку є системним. Це визначено масштабом надходження капіталу за рахунок трудових мігрантів, що підтверджують офіційні дані [8].

Через наслідки глобальної фінансової кризи обсяг надходження міграційного капіталу до країн-донорів дещо знизився навіть при збільшенні чисельності емігрантів. Це також свідчить про деяку інерційність розвитку міжнародної трудової міграції і збереження рівня міграційної активності, а також про зниження рівня оплати праці мігрантів. Географічні пропорції переміщення міграційного капіталу є відносно сталими, що відображено на рис. 1.

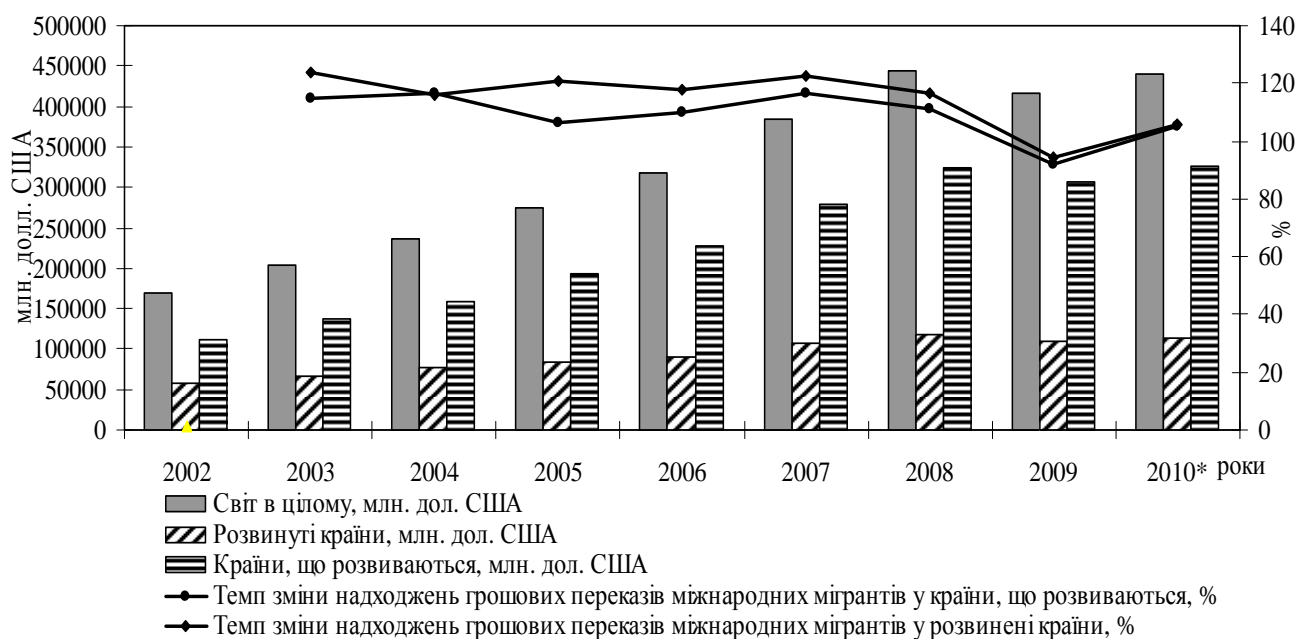

Рис. 1. Динаміка надходжень грошових переказів міжнародних мігрантів за групами країн (розраховано за даними [8])*.

*Попередня оцінка.

Відповідна тенденція підтверджується і динамікою вихідних потоків грошових переказів міжнародних мігрантів, при цьому відтік капіталу за рахунок переказів для обох груп країн можна порівняти за питомою вагою у ВВП (розвинені – 0,5%, країни, що розвиваються – 0,4% від

ВВП), що підтверджується показниками динаміки (рис. 2).

Необхідно зазначити, що темпи зміни відтоку більш інтенсивні, ніж темпи зміни припливу грошових переказів, що краще відображає стан економіки країн-донорів.

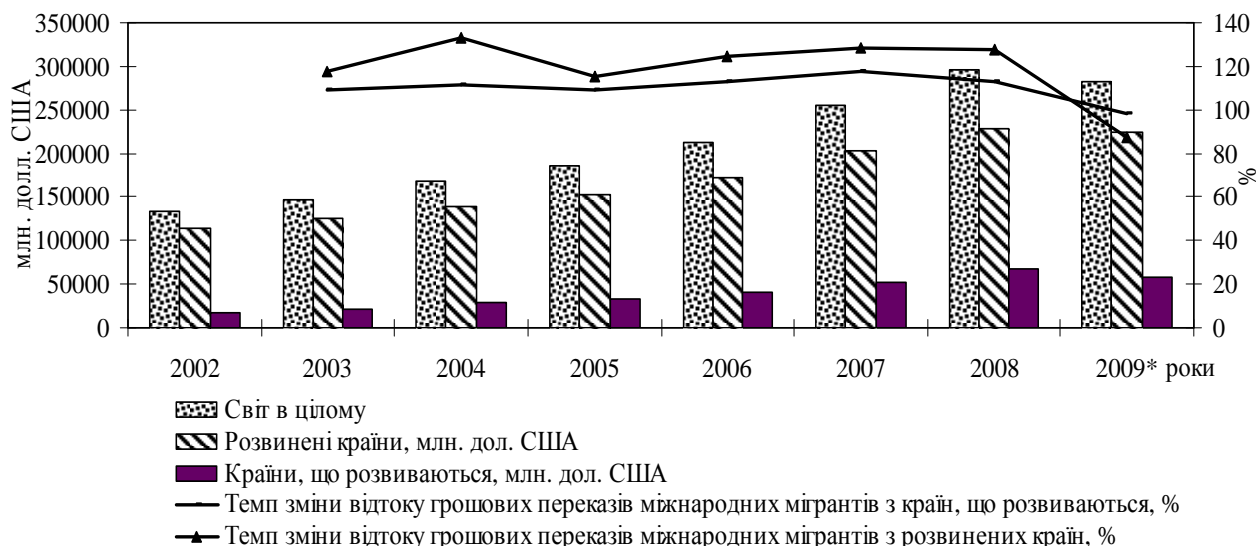

Рис. 2. Динаміка відтоку грошових переказів міжнародних мігрантів за групами країн (розраховано за даними [8]).*

*Попередня оцінка.

Сьогодні у світі існує більше 230 млн. міжнародних мігрантів й більш ніж 700 млн. внутрішніх мігрантів. За прогнозом Світового банку, потоки грошових переказів в країни, що розвиваються, досягне 414 млрд. дол. в 2013 р. і 540 млрд. дол. до 2016 р. У всьому світі потоки грошових переказів можуть скласти 550 млрд. дол. в 2013 р. і вже більше ніж 700 млрд. дол. США – до 2016 р. [9]. Основними одержувачами офіційно зареєстрованих грошових переказів мігрантів

на 2013 р. є Індія – 71 млрд. дол. (зростання майже на 30% у порівнянні зі 55 млрд. дол. у 2010 р.), Китай – 60 млрд. дол. (збільшення на 15% у порівнянні з 51 млрд. дол. у 2010 р.), Філіппіни – 26 млрд. дол. (збільшення на 18% у порівнянні з 21,3 млрд. дол. у 2010 р.). Замикає десятку найбільших країн-реципієнтів грошових переказів у 2013 р. Україна з 9 млрд. дол., що на 41% більше ніж у 2010 р. (5,3 млрд. дол.) (рис. 3) [9; 10].

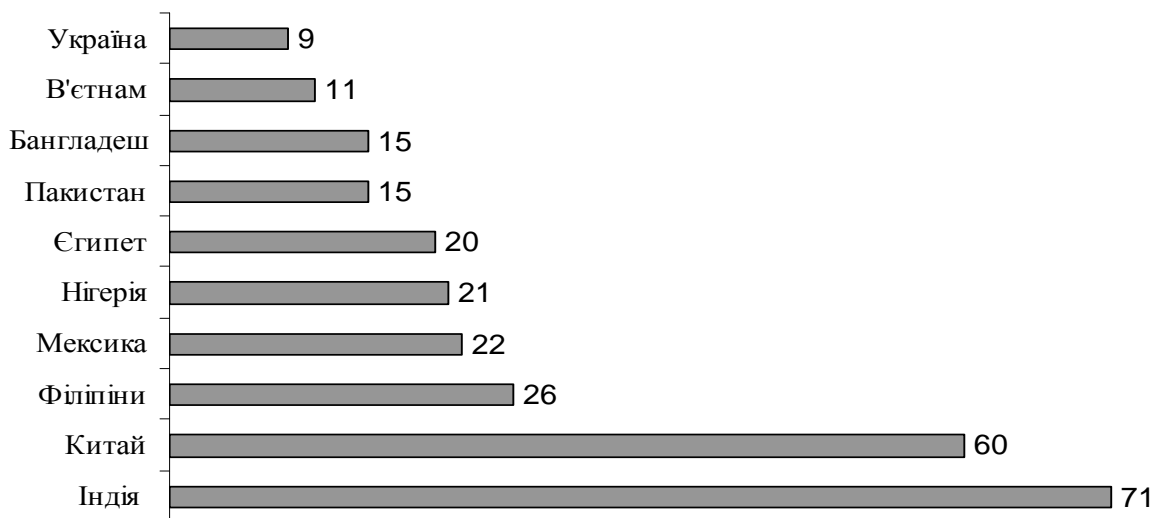

Рис. 3. Десять найбільших країн-реципієнтів грошових переказів (станом на 2013 р.), млрд. дол. США [9].

Необхідно зазначити, що станом на 2012 р. за часткою грошових переказів у структурі ВВП, перше місце займає Таджикистан – 48% (збільшення зі 35% у 2010 р.) (рис. 4).

Саме економіка Таджикистану найбільше залежить від грошових переказів мігрантів, ніж будь-яка інша країна в світі: підраховано, що половина чоловіків працездатного віку цієї країни

знаходиться за кордоном, здебільшого в Росії [9; 10].

За даними Національного банку України, що істотно різняться від даних Світового банку, обсяги приватних грошових переказів в Україну у 2008 р. склали 6177 млн. дол., у 2009 р. – 5370 млн. дол., у 2010 р. – 5862 млн. дол., у 2011 р. – 7019 млн. дол. та у 2012 р. – 7526 млн. дол. (рис. 5).

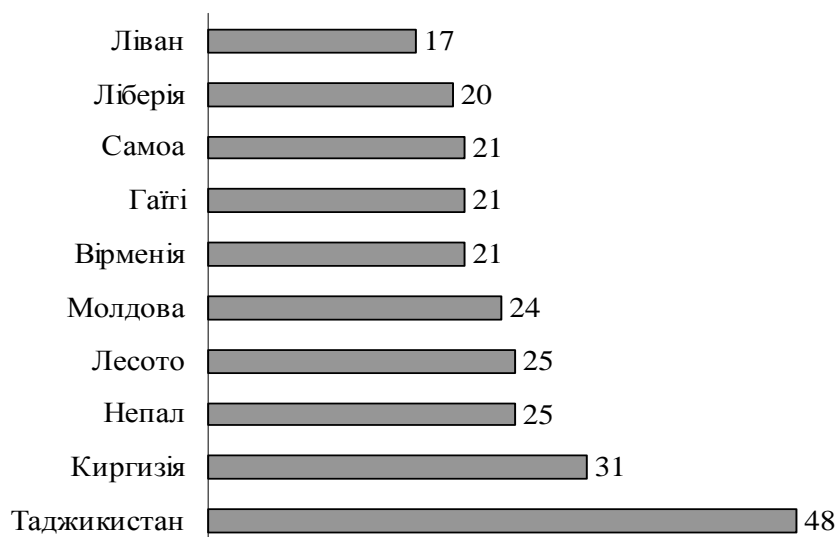

Рис. 4. Частка грошових переказів у ВВП на 2012 р., % [9].

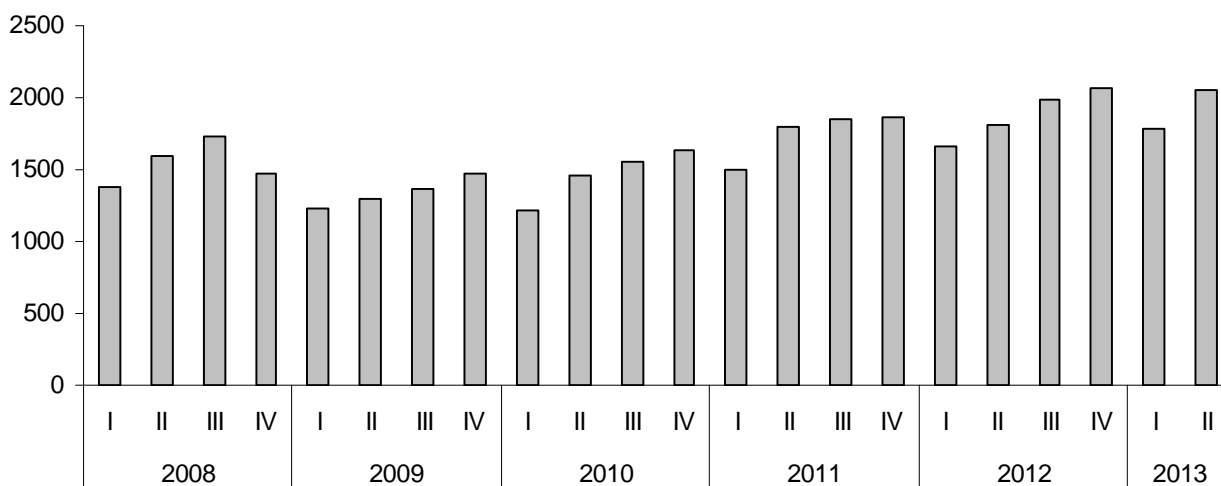

Рис. 5. Динаміка обсягів приватних грошових переказів в Україну за даними НБУ, млн. дол. США [11].

За підрахунками Інституту демографії та соціальних досліджень, 4,5 млрд. дол. з 7526 млн. дол. у 2012 р. переслали в Україну саме трудові мігранти. За даними результатів математичного моделювання Центру соціально-економічних досліджень CASE, без грошових переказів українська економіка втратила б 7% свого потенціалу [12].

Стосовно частки у ВВП приватних грошових переказів, то якщо в 2007–2008 рр. обсяги грошових переказів в відсотках до ВВП склали 3,4%, то на протязі 2010–2012 рр. вона стабільно становить вже 4,3%.

Серед країн, з яких спостерігаються найбільші обсяги переказів в Україну в 2012 р., необхідно відзначити Росію (2350,3 млн. дол. США або 36,2% від загального обсягу грошових надходжень до країни), США (604,3 млн. дол. або 9,3%), Німеччину (6,2%) (табл. 1).

Однак треба відзначити, що наведені дані, що представлені НБУ, не враховують обсяги

коштів, що надійшли в Україну неформальними каналами та з використанням систем переказу коштів, створених резидентами України.

Звичайно, представлені дані не відображають повної картини руху міграційного капіталу, тому що великі його обсяги переміщуються у прихованих формах. У зв'язку з цим, як стверджують фахівці Глобальної комісії з міжнародної міграції, країнам необхідно розширити спектр і покращити послуги в області забезпечення грошових переказів мігрантів, а також створити ефективні механізми з контролю над трансфертами [13].

Об'єктивною передумовою ефективного управління міграційними потоками на глобальному рівні є удосконалення міжнародної інформаційно-статистичної системи за такими напрямками:

- 1) оцінка глобальних факторів і передумов міжнародної трудової міграції;

- 2) забезпечення своєчасного обміну статистичними даними та іншими інформаційними ресурсами між країнами;
- 3) покращення інформування мігрантів про стан глобального і регіональних ринків праці, зміни міграційної політики;
- 4) узгодження дій урядових організацій щодо моніторингу міграційних потоків, у тому числі діагностика змішаних видів міграції;
- 5) удосконалення та уніфікація методичного забезпечення статистичного контролю тощо.

Таблиця 1.

Географічна структура приватних грошових переказів в Україну, млн. дол. США [11].

№	Країна	2011 р.	% від загального обсягу 2011 р.	2012 р.	% від загального обсягу 2012 р.
1.	Росія	1987,6	32,8	2350,3	36,2
2.	США	613,0	10,1	604,3	9,3
3.	Німеччина	423,0	7,0	403,3	6,2
4.	Греція	341,4	5,6	337,6	5,2
5.	Кіпр	331,1	5,5	346,3	5,3
6.	Італія	325,2	5,4	294,3	4,5
7.	Сполучено королівство	248,2	4,1	241,7	3,7
8.	ОАЕ	108,4	1,8	120,1	1,9
9.	Швейцарія	134,4	2,2	119,4	1,8
10.	Канада	113,6	1,9	127,8	2,0
	Разом:	4625	76,4	4945,1	76,1

Висновки. Таким чином, на сучасному етапі розвитку світової економічної системи грошові перекази міжнародних трудових мігрантів перетворилися на певний інвестиційний ресурс – міграційний капітал.

За даними Світового банку, у світі існує більше 230 млн. міжнародних мігрантів, а потоки грошових переказів мігрантів вже у 2013 р. можуть досягнути 550 млрд. дол. США. Лідерами серед країн-реципієнтів грошових переказів є Індія (71 млрд. дол.) та Китай (60 млрд. дол.). Найбільше значення частки грошових переказів мігрантів у ВВП мають Таджикистан (майже 50% ВВП) та Киргизія (31%), що свідчить про зростаючу залежність економічних систем цих країн від надходжень міграційного капіталу. Україна посідає 10-е місце серед країн-реципієнтів грошових переказів міжнародних трудових мігрантів із 9 млрд. дол. США (4% від ВВП), основною країною-донором міграційного капіталу для України є Російська Федерація (36,2% від загального обсягу надходжень в 2012 р.).

Для ефективного регулювання міграційними переміщеннями населення на глобальному і національному рівнях, зокрема грошовими переказами, що супроводжують міграційний рух, є необхідним урахування регіональних тенденцій розвитку міграційних процесів і міграційної політики окремих держав, які істотно впливають на глобальну систему міграційних зв'язків й обумовлюють рух міграційного капіталу між країнами.

ЛІТЕРАТУРА

1. World Economic Outlook 2010. Recovery, Risk and Rebalancing [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Міжнародного Валютного Фонду (англ. мовою). – Режим доступу : <http://www.imf.org/external/index.htm>.
2. Миграция и денежные переводы: цифры и факты – 2011 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Світового банку. – Режим доступу : <http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1110315015165/Factbook2011Russian.pdf>.
3. Гайдуцький А. П. Економічний зміст і структура грошових переказів мігрантів / А. П. Гайдуцький // Економічна теорія. – 2008. – № 3. – С. 32–39.
4. Шиманська О. Аналіз можливостей залучення грошових доходів мігрантів в економіку України / О. Шиманська // Економічний аналіз. Випуск 8. Частина 1. – Тернопіль, 2011. – С. 224–227.
5. Чайка-Петегірич Л. Б. Міграційний капітал в Україні / Л. Б. Чайка-Петегірич // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України : збірник науково-технічних праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.11. – С. 385–389.
6. Щур Р. І. Міграційний капітал у фінансовому забезпеченні інвестиційного розвитку регіонів України / Р. І. Щур // Сталій розвиток економіки : Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2012. – № 4[14]. – С. 196–201.
7. Олійник В. В. Міграційний капітал як фактор розвитку національної економіки в умовах глобальної нестабільності / В. В. Олійник, О. В. Фурсова // Міжнародна економічна політика : наук. журнал / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – 2012. – Спец. вип.: у 2 ч. – Ч. 2. – С. 245–252.
8. World Bank staff estimates based on the International Monetary Fund's Balance of Payments Statistics Yearbook 2008 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Світового банку (англ. мовою). – Режим доступу : <http://data.worldbank.org/node/511>.

9. Migration and Remittance Flows: Recent Trends and Outlook 2013–2016 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Світового банку. – Режим доступу : <http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1288990760745/MigrationandDevelopmentBrief21.pdf>.
10. Yang D. Migrant Remittances / Dean Yang // Journal of Economic Perspectives. – 2011. – Vol. 25. – № 3. – P. 129–152.
11. Динаміка обсягів приватних грошових переказів в Україну [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=73840>.
12. МОМ дослідить обсяги та вплив грошових переказів в Україні [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Міжнародної організації з міграції в Україні. – Режим доступу : <http://iom.org.ua/ua/home-page/новини/iom-to-research-remittances-in-ukraine.html>.
13. Офіційний веб-сайт Глобальної комісії з міжнародної міграції (англ. мовою) / Global Commission on international migration [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gcim.org/en/>.

УДК 339.92

Кузьменко С. С.

ОСНОВНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЕЖДУНАРОДНЫХ КОРПОРАЦИЙ НА МИРОВОМ КОНДИТЕРСКОМ РЫНКЕ

В статті визначено загальні тенденції функціонування світового кондитерського ринку: динаміку структури основних сегментів, географії світового експорту та імпорту кондитерських виробів в 2008–2012 рр., позицій України в цій структурі; розглянуто хронологію виникнення світових кондитерських лідерів; досліджено загальні характеристики міжнародних кондитерських корпорацій; проаналізовано показники діяльності кондитерських ТНК: динаміку обсягів продажів, чисельність персоналу та кількість виробництв; вивчено аспекти функціонування міжнародних корпорацій на українському ринку кондитерських виробів.

Ключові слова: світовий кондитерський ринок, кон'юнктура, сегментація ринку, міжнародні корпорації, чистий прибуток.

В статье определены общие тенденции функционирования мирового кондитерского рынка: динамика структуры основных сегментов, географии мирового экспорта и импорта кондитерских изделий в 2008–2012 гг., позиции Украины в этой структуре; рассмотрена хронология возникновения мировых кондитерских лидеров; исследованы общие характеристики международных кондитерских корпораций; проанализированы показатели деятельности кондитерских ТНК: динамика объёмов продаж, численность персонала и количество производств; изучены аспекты функционирования международных корпораций на украинском рынке кондитерских изделий.

Ключевые слова: мировой кондитерский рынок, конъюнктура, сегментация рынка, международные корпорации, чистая прибыль.

In the article the main tendencies of the world confectionery market functioning are determined: structure of the basic segments, the geography of world confectionery export and import in 2008–2012, Ukraine's positions in this structure; the histories of the world confectionery leaders are considered; the characteristics of international confectionery corporations are investigated; indicators of confectionery TNC are analyzed: volumes of sales, amount of employees and plants; the peculiarities of international corporations' functioning at the Ukrainian confectionery market are studied.

Key words: the world confectionery market, conjuncture, market segmentation, the international corporations, net profit.

Постановка проблеми. В условиях развития международных процессов интеграции исследование концептуальных вопросов функционирования мировых товарных рынков приобретает глобальное значение. Международные корпорации являются неотъемлемым элементом мирового кондитерского рынка, влияют на формирование его конъюнктуры, способствуют расширению географии сбыта кондитерской продукции, создают благоприятный инвестиционный климат, являются инструментом повыше-

ния конкурентоспособности кондитерской отрасли в целом, что в совокупности обуславливает актуальность выбранной темы исследования.

Анализ литературы. Изучением деятельности международных корпораций занимались такие учёные, как Ю. М. Варич, Л. Дж. Гитман, А. А. Горина, М. Д. Джонк, В. В. Заруцкая, А. С. Маловичко, М. Х. Мескон, Ж. К. Нестеренко, А. С. Поважный, И. Л. Сазонец, А. А. Семёнов, А. К. Субботин, О. Б. Чернега и др. Анализом особенностей функционирования мирового кондитер-

ского рынка занимались А. Гагарина, Ж. Даркова, А. Жариков, Н. Кравчук, И. Крылова, А. Мещерова, И. Порецкая, И. Тюха и др. Вместе с тем остаются некоторые аспекты исследования, требующие дальнейшего изучения: анализ общих характеристик, основных показателей деятельности международных кондитерских корпораций, а также их позиций на украинском рынке.

Целью статьи является исследование основных особенностей деятельности международных корпораций на мировом кондитерском рынке. Задачи исследования – определить основные тенденции развития мирового кондитерского рынка; рассмотреть общие характеристики

международных кондитерских корпораций; проанализировать основные показатели их деятельности; изучить особенности функционирования основных кондитерских ТНК в Украине.

Изложение основного материала. Мировой кондитерский рынок имеет три сегмента: шоколадный (60%), сектор жевательной резинки (29%) и нешоколадный (11%) [1]. Основными странами-экспортёрами кондитерских изделий в 2008–2012 гг. являются следующие: Бразилия (26,04%), Австралия (6,03%), Германия (4,90%), Китай (3,67%), Тайланд (3,60%), Бельгия (3,56%), Мексика (3,4%), Нидерланды (3,29%) (рис. 1).

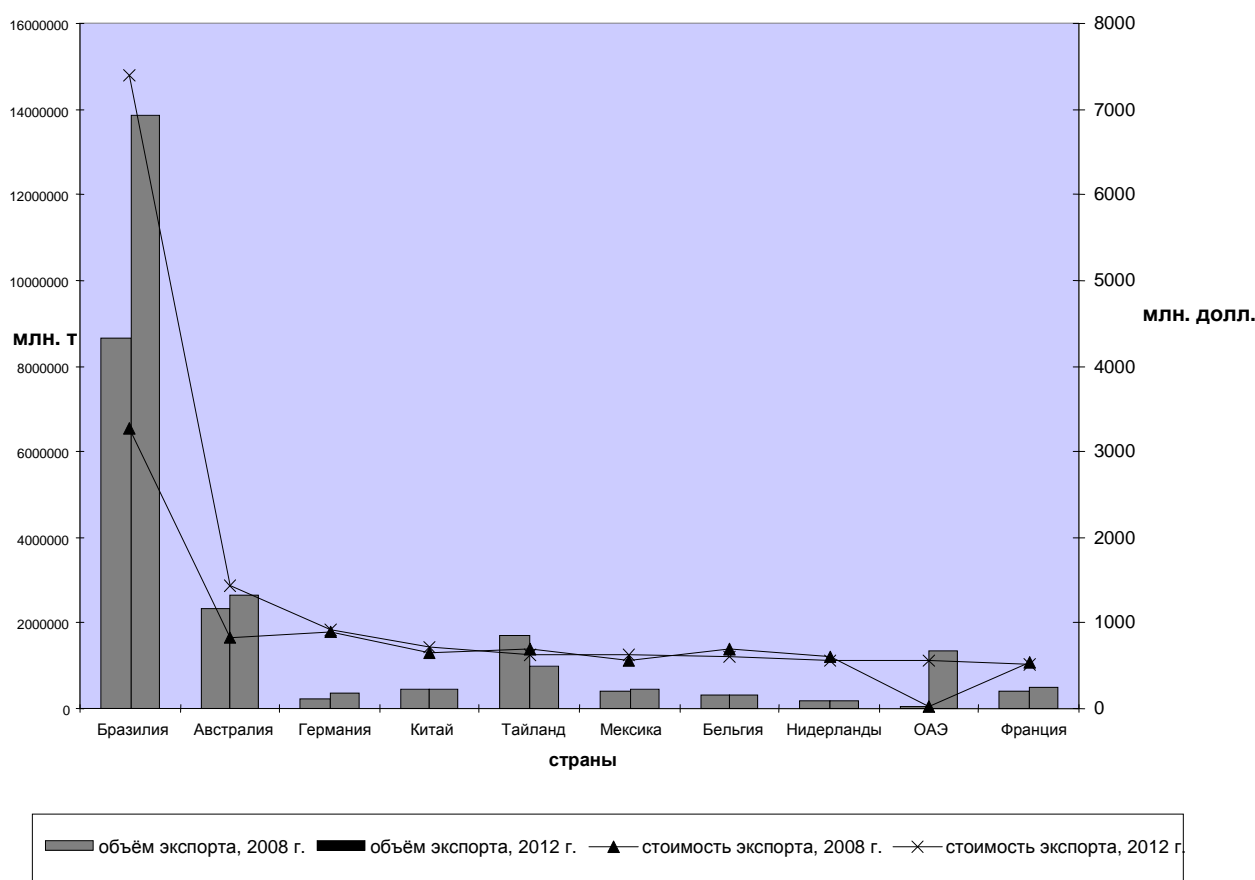

Рис. 1. Динамика мирового кондитерского экспорта в 2008–2012 гг*.

*Разработано автором с помощью источников [1; 2].

Украина среди стран-экспортёров кондитерских изделий занимает 29 место. В 2012 г. она экспортировала 84157,76 млн. т продукции (137,94 млн. долл.), что составляет 0,3% и 0,64% в количественном и стоимостном выражении, соответственно. Мировой кондитерский импорт представлен такими странами, как США (12,84%), Российская Федерация (5,93%), Великобритания (7,35%), Канада (4,52%), Республика Корея (4,42%), Малайзия (3,72%), Китай (2,64%) (рис. 2). Украина среди стран-импортёров кондитерских изделий занимает 33 место. В 2012 г. она импортировала 247472,21 млн. т продукции

(161,82 млн. долл.), что составляет 0,75% и 0,87% в количественном и стоимостном выражении, соответственно [1; 2].

Основными международными кондитерскими корпорациями являются Mars Inc., Nestle SA, Ferrero Group, Cadbury PLC, Kraft Foods Co., Hershey Company и др. [1]. Истории создания кондитерских ТНК имеют свои специфические особенности, что и определило необходимость их краткого обзора. Данным международным корпорациям соответствует набор уникальных брендов, название которых, а также общие характеристики кондитерских ТНК представлены в табл. 1.

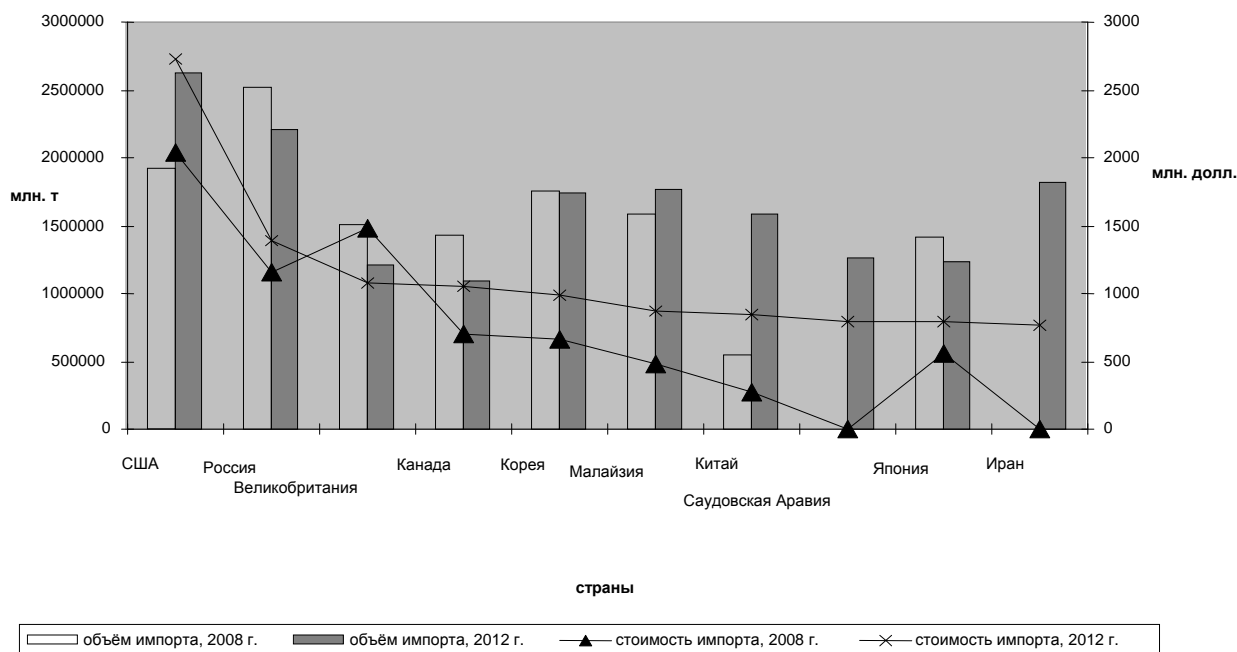

Рис. 2. Динамика мирового кондитерского импорта в 2008-2012 гг.*

*Разработано автором с помощью источников [1; 2].

Таблица 1.

Общие характеристики международных кондитерских корпораций*.

Название корпорации	Страна базирования	Год основания	Основатели	Кондитерские изделия (бренды)	
Mars Inc.	США	1911	Фрэнк и ЭтельМарс	Mars, Twix, Snickers, Milky Way, Bounty, Skittles, Orbit, Pedigree, Whiskas	
Nestle SA	Швейцария	1866	Генрих Нестле	Aero, KitKat, Wonka	
Ferrero Group	Италия	1946	Пьетро Фереро	Ferrero Rocher, Nutella, Kinder Surprise, Kinder Chocolate, Kinder Bueno, Raffaello, Mon Cheri, Tic Tac	
Mondelēz International (с 2012 г.)	Cadbury PLC	Великобритания	1824	Джон Кэдбери	Freddo, Curly Wurly, Brunch, Snack, Fudge, Picnic, StarBar, Timeout, Dream, Flake, Boost, Decker, Bournville, Chomp, Dairy Milk, Dairy Milk Bliss, Wispa, Twirl, Crunchie, Dirol, Stimorol
	Kraft Foods C°.	США	1903	Джеймс Крафт	Milka, Toblerone, Cote d'Or, Alpen Gold, Воздушный, Чудный вечер, Корона, Alpen Gold Chocoflife, Oreo, Halls, Барни, Причуда, Шокобарроко, Торнадо, Юбилейное
Hershey Company	США	1894	Милтон Херши	Hershey's Kisses, Kit Kat	

*Разработано автором с помощью источников [1–7].

Целесообразно отметить, что операторы мирового кондитерского рынка были основаны в странах Европы (Швейцария, Италия, Великобритания) и США; период основания международных корпораций охватывает 1866–1946 гг., то есть они функционируют на рынке более 67 лет [1–7].

Основные показатели деятельности международных кондитерских корпораций представ-

лены в табл. 2. В 2012 г. общий объем продаж пяти международных кондитерских корпораций составил 57,18 млрд. долл. Лидером по этому показателю стала международная кондитерская корпорация Mars Inc. (16,8 млрд. долл.). Суммарная численность персонала составила 448,9 тыс. чел. (Nestle SA – 281 тыс. чел.). Общее количество кондитерских подразделений – 743 фабрики (Nestle SA – 443 шт.) [2–7].

Таблица 2.

Основные показатели деятельности международных кондитерских корпораций в 2012 г*.

№	Показатель	Mars Inc. (Virginia USA)	Nestle SA (Vevey, Switzerland)	Ferrero Group (Piedmont, Italy)	Mondelēz International (с 2012 г.)	Hershey Company (Pennsylvania, USA)	Всего пять компаний
1.	Объём продаж, млрд. дол.	16,8	12,81	5,63	15,48	6,46	57,18
2.	Численность персонала, тыс. чел.	32	281	21,9	100	14	448,9
3.	Общее кол-во подразделений, шт.	51	443	18	223	8	743
4.	Позиция в рейтинге ТОП-100 Candy Industry	1	4	7	2	6	–

*Разработано автором с помощью источников [1–8].

Анализ основных особенностей деятельности международных корпораций на мировом кондитерском рынке целесообразно дополнить расчётами индекса иностранного присутствия

(ИИП) основных международных кондитерских корпораций, который представляет собой отношение количества зарубежных подразделений к общему количеству подразделений ТНК (табл. 3).

Таблица 3.

Расчёт индекса иностранного присутствия основных международных кондитерских корпораций в 2012 г*.

Название корпорации	Формула расчёта ИИП	КЗП, шт.	ОКП, шт.	ИИП, %
Mars Inc.	$ИИП = \frac{КЗП}{ОКП} \times 100\%$ где ИИП – индекс иностранного присутствия; КЗП – количество зарубежных подразделений; ОКП – общее количество подразделений.	39	51	76,3
Nestle SA		443	443	96,1
Ferrero Group		12	18	66,7
Mondelēz International		187	223	83,9
Hershey Company		5	8	62,5

*Разработано автором с помощью источников [1–9].

В 2012 г. основные международные кондитерские корпорации демонстрируют высокую степень иностранного присутствия (62,5–96,1%). По этому индексу первое место занимает Nestle SA, далее следуют Mondelēz International, Mars Inc., Ferrero Group и Hershey Company.

Деятельность международных кондитерских корпораций на украинском рынке в 2004–2012 гг. (табл. 4) представлена компаниями Kraft Foods Ukraine (чистый доход – 4255,15 млн. грн. или 26,63% в 2012 г.) и Nestle Ukraine (чистый доход – 4300,00 млн. грн. или 26,91% в 2012 г.).

Таблица 4.

Динамика основных показателей деятельности международных кондитерских корпораций на украинском рынке в 2004–2012 гг*.

Предприятие (компания) / показатель	Чистый доход					Чистая прибыль		
	2004 г.		2012 г.		Темп роста 2012 г. к 2004 г.	2004 г.	2012 г.	Темп роста 2012 г. к 2004 г.
	млн. грн.	%	млн. грн.	%		%	млн. грн.	
Roshen	690,51	21,91	908,77	5,69	131,61	–26,73	796,9	79686,26
Konti	535,67	16,99	3515,04	22,00	657,00	45,00	1070	237,78
Kraft Foods Ukraine	841,01	26,68	4255,15	26,63	505,96	52,34	360,70	689,15
Nestle Ukraine	378,89	12,02	4300,00	26,91	1134,89	95,79	21,30	22,24
АВК	706,00	22,40	3000,00	18,77	424,93	34,80	86,20	247,70
Всего	3152,08	100	15978,96	100	506,93	201,20	1372,10	681,96

*Разработано автором с помощью источников [10; 11].

В 2012 г. показатель чистого дохода Kraft Foods Ukraine увеличился на 405,96% по сравнению с 2004 г.; чистая прибыль составила 360,70 млн. грн. Показатель чистого дохода Nestle Ukraine увеличился на 1034,89% по сравнению с 2004 г.; чистая прибыль составила 21,30 млн. грн., то

есть наблюдается снижение её уровня на 77,76% в анализируемом периоде [10].

Основные показатели деятельности украинских предприятий на мировом кондитерском рынке представлены в табл. 5.

Таблица 5.

Основные показатели деятельности украинских предприятий на мировом кондитерском рынке в 2012 г*.

№	Показатель	Roshen	Конти	АВК	Всего 3 предприятия
1.	Объём продаж, млрд. долл.	1,28	0,52	0,28	2,08
2.	Численность персонала, тыс. чел.	10	10	8	28
3.	Общее количество подразделений, шт.	6	5	4	15
4.	Позиция в рейтинге ТОП-100 Candy Industry	18	31	50	–

*Разработано автором с помощью источников [8; 10; 11].

Следует отметить, что три украинских предприятия вошли в рейтинг ТОП-100 Candy Industry – это Roshen, Конти и АВК, которые заняли 18, 31 и 50 места, соответственно. В 2012 г. по объёму продаж приоритет принадлежит Roshen (1,28 млрд. дол.); по численности персонала – Roshen и Конти, которые в сумме насчитывают 20 тыс. чел.; по общему количеству подразделений Roshen также занимает первую позицию и имеет 6 фабрик. Всего по трём украинским предприятиям общий объём продаж в 2012 г. составил 2,08 млрд. дол., общая численность персонала – 28 тыс. чел., суммарное количество подразделений – 15 фабрик. Исследование основных показателей деятельности украинских кондитерских предприятий на мировом рынке представляет интерес для дальнейшего развития отрасли в целом и возможности будущей транснационализации украинского кондитерского производства.

Выводы. Таким образом, исследование основных особенностей деятельности международных корпораций на мировом кондитерском рынке позволяет утверждать, что

- мировой кондитерский рынок имеет специфическую сегментацию (шоколадный, нешоколадный и сегмент жевательной резинки), в структуре которой доминирующие позиции занимает шоколадный сегмент;
- географическая структура мирового кондитерского экспорта и импорта характеризуется доминированием в экспорте Бразилии, в импорте – США;
- основные международные кондитерские корпорации Mars Inc., Nestle SA, Ferrero Group, Cadbury PLC, Kraft Foods Co., Hershey Company основаны в XIX–XX вв., то есть имеют значительный период функционирования на рынке (67 лет и более);
- география стран базирования корпораций включает страны Европы и США;

- по объёму продаж в 2012 г. первое место занимает Mars Inc.; по численности персонала и количеству производств приоритет принадлежит Nestle SA;
- деятельность международных кондитерских корпораций на украинском рынке представлена Kraft Foods Ukraine и Nestle Ukraine, которые по уровню чистого дохода в структуре крупнейших операторов рынка Украины в 2012 г. занимают 3 и 4 место, соответственно;
- Roshen, Конти и АВК являются приоритетными предприятиями кондитерской отрасли Украины, которые представлены на мировом рынке.

Уровень конкурентоспособности продукции украинских кондитерских предприятий по определённым товарным позициям (шоколад и изделия из него) соответствует стандартам основных международных корпораций. В условиях глобализации мировых товарных рынков объективно появляется вопрос возможностей транснационализации кондитерского производства, расширения рынков сбыта украинских предприятий, оптимизации структуры экспорта и импорта, что является задачами для дальнейших исследований.

ЛИТЕРАТУРА

1. Тюха І. В. Сучасні тенденції розвитку світового ринку кондитерських виробів [Електронний ресурс] / І. В. Тюха, Н. В. Кравчук // Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання ДДАУ. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=1135>.
2. Официальный сайт международной кондитерской корпорации Nestle SA [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.nestle.com/csv/nestle/ourperformance/keyperformanceindicators>.
3. Официальный сайт международной кондитерской корпорации Mars Inc. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.mars.com/global/index.aspx>.

4. Официальный сайт международной кондитерской корпорации Ferrero Group [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ferrero.com/the-group/business/a-growing-turnover>.
5. Официальный сайт международной кондитерской корпорации Cadbury PLC [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.cadbury.co.uk/>.
6. Официальный сайт международной кондитерской корпорации Mondelez International [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://files.shareholder.com/downloads/AMDA-1A8CT3/2805512397x0xS1193125-13-73227/1103982/filing.pdf>.
7. Официальный сайт международной кондитерской корпорации Hershey Company [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.thehersheycompany.com/assets/pdfs/hersheycompany/TheHersheyCompany_10K_20130222.pdf.
8. Крупнейшие компании Украины – Кондитерская отрасль [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://delo.ua/business/krupnejshie-kompanii-ukrainy-konditerskaja-otrasl-162600/>.
9. Огляд кондитерського ринку України за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://rurik.com.ua/documents/research/Confect_2012_review.pdf.
10. Кондитерская промышленность. Крупнейшие игроки рынка [Электронный ресурс]: Лидеры бизнеса Украины ТОП – 100. – Режим доступа : http://gorizontmedia.com.ua/lang/ru/get_file/id/Top_100_konditerskaya_promishlennost.pdf.
11. Корпорация Украина. 200 крупнейших компаний – 2012 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://forbes.ua/magazine/forbes/1339376-korporaciya-ukraina-200-krupnejshih-kompanij-2012>.

УДК 339.97

Матвеева В. Ю.

ТРАНСФОРМАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРІОРИТЕТІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

У статті проаналізовано інтеграційні пріоритети різних країн та інтеграційних блоків в умовах світової фінансово-економічної кризи. Виявлено, що для більшості країн пріоритетними є багатовекторність інтеграції та використання інтеграційних переваг для прискорення посткризового відновлення. Розвинені країни орієнтуються на перехід до мега- та трансрегіонального рівнів інтегрування. НІК та БРІКС прагнуть підсилити регіональне лідерство та збільшити свою впливовість у світовій економіці та політиці. Країни, що розвиваються, прагнуть отримати економічні вигоди від участі у регіональних і субрегіональних блоках.

Ключові слова: інтеграція; регіональна інтеграція; мегарегіональна інтеграція; трансрегіональна інтеграція; фінансово-економічна криза.

В статье проанализированы интеграционные приоритеты разных стран и интеграционных блоков в условиях мирового финансово-экономического кризиса. Выявлено, что для большинства стран приоритетными являются многовекторность интеграции и использование интеграционных преимуществ для ускорения посткризисного восстановления. Развитые страны ориентируются на переход на мега- и трансрегиональный уровень интеграции. НИС и БРИКС стремятся усилить региональное лидерство и увеличить своё влияние в мировой экономике и политике. Развивающиеся страны стремятся получить экономические выгоды от участия в региональных и субрегиональных блоках.

Ключевые слова: интеграция; региональная интеграция; мегарегиональная интеграция, трансрегиональная интеграция, финансово-экономический кризис.

The article is devoted to the analysis of integration priorities of different countries as well as those of different integration blocks. The objects of the research are countries classified by their economic development (developed and developing economies and emerging economies (markets) as well as following integration blocks: EU; NAFTA, MERCOSUR, LAIA, CARICOM, ASEAN, CIS, ECOWAS, COMESA, SADC. On the basis of their economic development and foreign trade feature there was concluded that the common features for all these countries and blocks are multi-vector character and aiming at getting advantages of integration for acceleration of post-crisis recovery. The developed countries demonstrate a tendency for passing from regional to mega-regional and trans-regional integration. The emerging economies try to improve their regional leadership as well as to increase their significance in the world economy. The developing economies are oriented to participation in regional and sub-regional integration blocks due to get the highest economic gains.

Key words: integration; regional integration; mega-regional integration; trans-regional integration; financial ND ECONOMIC CRISIS.

Постановка проблеми. Світова фінансово-економічна криза висунула на перший план завдання національного розвитку, пов'язані з по-

доланням її наслідків. Неоднорідність впливу кризи на національні економіки різних країн зумовила модифікацію геополітичних і геоєконо-

мічних пріоритетів як окремих країн, так і інтеграційних блоків.

Поглиблення дисбалансів у світовій економіці, спричинене світовою фінансово-економічною кризою, – зростання профіциту торгівельного та платіжного балансу Китаю на тлі зростаючого дефіциту балансів розвинених країн, насамперед США та країн Єврозони, недосконалість інституційної системи управління розвитком національних, регіональних та глобальної економік – зумовило, з одного боку, загострення протиріч між «полюсами сили» у світовій економіці, а з іншого – змусило країни та їх об'єднання шукати нові напрями та моделі інтеграційної взаємодії.

Активний розвиток інтеграційних процесів у світовій економіці наприкінці ХХ ст. та на початку ХХІ ст., які відбувалися переважно на регіональному рівні із поступовим переходом на трансрегіональний та мегарегіональний рівні, визначив ключовий характер таких процесів у світовому економічному розвитку, у тому числі в умовах світової-фінансово-економічної кризи.

Глибина кризових явищ у світовій економіці поруч із невизначеністю подальших перспектив щодо тривалості посткризового відновлення [1, с. 5] зумовлюють необхідність визначення особливостей процесів економічної інтеграції в умовах подолання наслідків світової фінансово-економічної кризи задля пошуку найбільш ефективних шляхів інтеграційної співпраці з точки зору національного та світового економічного розвитку.

Аналіз літератури. Науковий доробок щодо процесів міжнародної інтеграції у сучасній світовій економіці характеризується значним обсягом та різноманітністю об'єктів, завдань дослідження та методологічних підходів. При цьому в останні роки все більше дослідників розглядають інтеграційні процеси крізь призму світової фінансово-економічної кризи. Зокрема, К. Парсонс і М. Матієс досліджували вплив кризових явищ на процеси європейської інтеграції та визначали перспективи подолання наслідків кризи [2]; Н. Кумар присвятив своє дослідження наслідкам кризи у світовій економіці з точки зору розвитку інтеграційних процесів в Південно-Азійському регіоні [3], Г. Родрігес відшукує шляхи оптимізації інтеграційної співпраці в Латинській Америці, зокрема щодо альтернативної конфігурації MERCOSUR в умовах кризи [4]; М. Р. Менон зосереджує свою увагу на здобутках та перспективах регіоналізації в Африці з урахуванням зміни гео економічних орієнтирів партнерства під впливом кризи [5].

На пострадянському просторі, у тому числі в Україні, оцінці впливу світової фінансово-економічної кризи на процеси регіональної економічної інтеграції присвячено праці таких дос-

лідників, як Л. Б. Вардомського [6], В. І. Мунтіяна [7], Є. О. Новожилова [8], О. О. Харчука [9] та ін. Названі автори з України та інших пострадянських країн, як і вказані вище дослідники з далекого зарубіжжя, розглядали виклик та наслідки світової фінансово-економічної кризи з точки зору її впливу на конкретні регіональні інтеграційні угруповання (у даному випадку – на СНД, ГУАМ, ЄврАзЕС та ін.).

Тобто у сучасному науковому дискурсі є відсутнім системний підхід до вивчення впливу глобальних кризових явищ на процеси міжнародної економічної інтеграції з комплексним охопленням інтеграційних блоків, що відрізняються один від одного за рівнем економічного розвитку країн-учасниць, за гео економічними та геополітичними пріоритетами, за рівнем інтегрованої та перспективами його поглиблення тощо. Але застосування саме такого підходу є потрібним з точки зору визначення подальших шляхів розвитку сучасної світової економіки, яка має за істотну характеристику наявність процесів міжнародної економічної інтеграції, а також виявлення чинників і напрямів трансформації інтеграційних пріоритетів країн світу з урахуванням впливу кризових явищ та необхідності якнайшвидшого їх подолання.

З урахуванням значущості виявленої проблеми **метою** даного **дослідження** є обґрунтування напрямів трансформації національних стратегічних пріоритетів в умовах глобальної фінансово-економічної кризи з урахуванням системного підходу до інтеграційних процесів у світовій економіці.

Виклад основного матеріалу. Світова фінансово-економічна криза, що розпочалася у другій половині 2008 р. та наслідки якої світова економіка переживає ще й наприкінці 2013 р., мала певні відмінності від попередніх фінансово-економічних криз. Ці відмінності зумовлені, насамперед, глобалізаційними тенденціями світового економічного розвитку: розпочавшись в економіці США, кризові явища швидко розповсюдилися на інші розвинені країни, а невдовзі і практично на весь світ.

Якщо у 2007 р. річний темп приросту світового ВВП становив, за даними ЮНКТАД, 4,03%, то у 2008 р. він скоротився до 1,38%, а у 2009 р. набув від'ємного значення – (-2,11%). У цей час зазнали скорочення темпи економічного зростання до від'ємних значень інтеграційні угруповання, що включають переважно розвинені країни (ЄС-27, НАФТА), а також транзитивних країн (СНД), тоді як угруповання за участю країн, що розвиваються, хоча і скоротили темпи зростання економіки, проте здебільшого зберегли їх позитивні значення (АСЕАН, інтеграційні блоки Латинської Америки та Африки) (рис. 1).

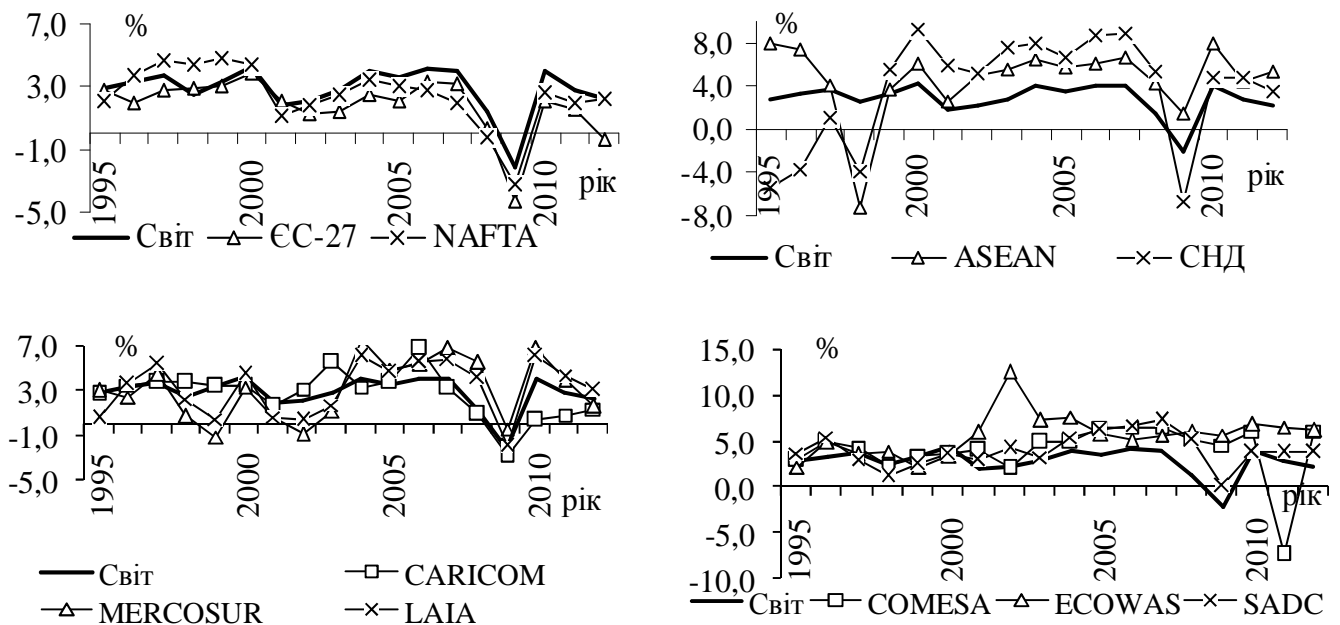

Рис. 1. Темпи росту ВВП у світі та основних інтеграційних угрупованнях у 1995–2012 рр., % до попереднього року*.

*Складено автором за даними ЮНКТАД [10].

Порівнюючи дані щодо впливу кризових явищ на темпи економічного зростання кризи 2008 р. із кризою 1998 р., можна стверджувати, що попередня криза мала найбільш значний негативний вплив на економіки південно-азійських країн, СНД та країн Латинської Америки, тоді як негативний вплив сучасної кризи переважно сфокусований на розвинених країнах та, знову ж таки, на країнах СНД (хоча останні в обох випадках демонстрували достатньо швидке відновлення, передусім, завдяки позиціям Російської Федерації як провідного експортера енергетичних ресурсів у світі).

Ситуація у світовій економіці, що склалася після 2008–2009 рр. змусила більшість країн шукати нових геоekonomічних і геополітичних пріоритетів, у тому числі із точки зору розвитку регіональної інтеграції.

Напрями таких змін зумовлені особливостями як економічного розвитку країн конкретних угруповань, так і глибиною інтегрування у цих угрупованнях. Як найбільш глибоко інтегрований блок ЄС в умовах кризи зазнав найбільш чіткого впливу кризових явищ: міцні та усталені економічні зв'язки в рамках ЄС зумовили швидке розповсюдження кризових явищ на увесь блок. Наприкінці 2008 р. в економіці ЄС відзначено перші кризові явища: мало місце скорочення більшості ключових макроекономічних показників, які у I півріччі демонстрували тенденцію до зростання. У 2009 р. кризові явища в економіці ЄС тривали: продовжувалося зростання безробіття, ВВП скоротився на 4,3% у порівнянні з попереднім роком, валові інвестиції – на 10,5%.

У 2010 р. ситуація дещо покращилася (зростання ВВП склало 2,1%, скорочення валових інвестицій – 2,9%, зниження рівня зайнятості – 1,4% у порівнянні з 2009 р.), але по тому відновилися тенденція до погіршення макроекономічних показників, і у 2012 р. темпи зростання ВВП блоку набули від'ємного значення (–0,3%) [10].

За таких умов органи наднаціонального управління ЄС змушені були шукати шляхів виходу з кризи за відсутності практичного спільного політичного досвіду у цій сфері. У відповідь на загострення економічної кризи в ЄС було прийнято низку документів у галузі антикризової політики як загального (наприклад, «European Economic Recovery Plan» 2008 р.; «Driving Economic Recovery» 2009 р.), так і галузевого характеру (наприклад, «Energy Technology Plan»; «Energy Efficiency Plan» та ін.). Проте асиметричність кризового шоку (найгострішого впливу кризи зазнали країни європейської «периферії» – Ірландія, Іспанія, Греція, Кіпр, країни Центральної та Східної Європи) разом із апостеріорним та короткостроковим характером антикризових заходів зумовили повільність виходу ЄС з кризи.

Одночасно ЄС не полишає намірів щодо виходу блоку на провідні позиції у світі з точки зору геополітики та геоekonomіки. Так, протягом 2008–2009 рр. ЄС активізував діяльність в рамках політики Східного партнерства, спрямованого на поглиблення співпраці з країнами Східної Європи та Закавказзя (Україна, Молдова, Білорусь, Грузія, Вірменія, Азербайджан); Євро-Середземноморського партнерства, яке охоплює відносини між ЄС та Алжиром, Єгиптом, Ізраї-

лем, Йорданією, Ліваном, Марокко, Палестиною, Сирією, Тунісом та Туреччиною; Спільної стратегії Африка–ЄС щодо поглиблення співпраці між ЄС та африканськими країнами у галузі сприяння розвитку, інтеграції та торгівлі [11].

Одночасно ЄС зміцнює зв'язки з розвиненими країнами, зокрема з США. Хоча у даному випадку переговорний процес щодо лібералізації зовнішньоекономічних відносин йде доволі повільно. Протягом 2007–2013 рр. спеціальна група вивчала доцільність та можливості такої лібералізації, і лише у липні 2013 р. було оголошено про початок переговорів щодо укладання угоди з Трансатлантичного торговельного та інвестиційного партнерства [11].

Одночасно із поглибленням співпраці між ЄС та окремими країнами світу розвиваються міжінтеграційні відносини Євросоюзу, тобто реалізуються програми партнерства між ЄС та такими інтеграційними блоками, як MERCOSUR

(Регіональна стратегія співпраці, розрахована на 2007–2013 рр.); ASEAN (Форум ЄС – ASEAN); програми співпраці з ECOWAS, SADC та ін. Метою вказаних програм є, по-перше, посилення впливовості ЄС на міжнародній економічній та політичній арені шляхом пропагування інтеграційного досвіду та переваг інтегрування; по-друге, активізація економічних відносин ЄС з країнами вказаних блоків і лібералізація цих відносин, яка спрощується за умов зменшення кількості учасників переговорного процесу (замість окремих країн цільового регіону – регіональне інтеграційне угруповання як єдине ціле); по-третє – диверсифікація зовнішньоекономічних зв'язків ЄС з іншими країнами та регіонами світу з метою мінімізації наслідків кризи в європейській економіці. Якщо у 2007 р. питома вага внутрішньорегіонального експорту товарів в ЄС-27 складала 67,8% товарного експорту, то у 2012 р. вона скоротилася до 61,8%; для імпорту відповідні показники склали 61,5% та 56,3% (табл. 1).

Таблиця 1.

Внутрішньоблокова торгівля провідних інтеграційних угруповань, % сукупної торгівлі блоку*.

Потік	Інтеграційне угруповання	1995 р.	1998 р.	2001 р.	2004 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Експорт	ASEAN	24,93	21,14	22,37	24,87	25,24	25,46	24,54	24,99	24,95	25,96
	CARICOM	14,51	16,32	15,97	11,66	12,45	14,31	13,05	13,84	14,02	14,49
	СНД	26,73	26,90	21,39	20,71	19,44	19,19	19,61	16,79	17,64	15,98
	COMESA	5,57	6,95	5,63	4,94	4,77	5,46	7,23	7,49	9,51	6,93
	ECOWAS	10,32	11,64	9,54	9,53	8,47	9,25	9,96	8,33	6,46	7,52
	ЄС-27	65,90	67,74	67,08	68,23	67,83	67,03	66,30	64,80	63,92	61,83
	LAIA	17,74	17,79	14,05	13,72	16,35	17,47	16,95	16,91	16,68	16,48
	MERCOSUR	19,48	23,74	16,09	11,94	14,56	14,85	15,68	16,19	15,37	14,90
	NAFTA	46,03	51,33	55,10	55,88	51,29	49,47	47,96	48,69	48,30	48,54
SADC	14,98	14,96	13,51	14,51	12,37	12,27	14,82	13,11	12,46	11,70	
Імпорт	ASEAN	18,03	20,91	21,70	25,07	25,82	24,89	24,89	24,81	23,87	23,50
	CARICOM	8,51	8,44	9,49	10,06	10,63	10,93	8,96	10,41	10,12	11,29
	СНД	33,98	32,92	34,73	31,82	27,74	26,89	26,87	25,28	26,63	26,82
	COMESA	4,25	4,07	5,35	5,18	5,19	5,59	5,92	6,68	6,36	5,84
	ECOWAS	8,41	10,05	11,51	12,85	10,30	11,03	10,32	10,05	9,01	10,44
	ЄС-27	63,80	64,65	62,22	63,61	61,51	59,63	60,27	58,52	58,02	56,32
	LAIA	17,39	15,69	14,56	16,89	18,91	19,11	18,54	17,82	18,01	17,41
	MERCOSUR	18,10	20,59	19,04	19,73	19,60	18,82	19,09	18,75	18,07	17,23
	NAFTA	37,72	40,28	39,49	35,48	33,74	33,06	32,80	33,39	33,32	33,66
SADC	16,09	17,51	18,38	18,00	15,30	15,56	16,39	16,46	15,15	14,82	

*Складено автором за даними ЮНКТАД [10].

При цьому найменшого скорочення зазнала взаємна торгівля країн ЄС високотехнологічними товарами: її питома вага в експорті скоротилася з 63,8% до 60,4%, а в імпорті – з 60,5% до 50,8%. Тобто диверсифікація джерел імпорту та напрямів експорту має виражену спрямованість на товари низько- та середньотехнологічні, а також на ресурсномісткі товари.

Світова фінансово-економічна криза суттєво вплинула і на параметри та напрями розвитку

такого інтеграційного об'єднання, як NAFTA (у складі США, Канади та Мексики). Даний блок також характеризується асиметричністю рівні розвитку країн-учасниць із переважанням США. Проте роль США у теперішній світовій кризі як джерела кризових явищ поруч із послабленням їх позицій на світовій арені під дією як політичних (негативне ставлення світової спільноти до превалювання у зовнішній політиці США тенденцій до вирішення проблем з позиції сили, поси-

лення впливовості у світовій політиці конкурентів США, зокрема, країн БРІКС – Бразилії, Російської Федерації, Індії, Китаю та, останнім часом, ПАР), так і економічних (повільне посткризове відновлення, що супроводжується проблемами державного сектору національної економіки; програв конкурентних позицій Китаю тощо) чинників зумовили необхідність зміни орієнтирів розвитку даного угруповання.

Щодо внутрішньоблокової торгівлі, то у 1995 р., невдовзі після створення блоку, питома вага внутрішньоблокового експорту становила 46,0%, імпорту – 37,7%, а у 2012 р. відповідні показники склали 48,5% та 33,7% (див. табл. 1), причому за імпортом на скорочення питомої ваги внутрішньоблокової торгівлі вплинула активна експансіоністська зовнішньоторговельна стратегія Китаю, який збільшив свою частку в імпорті товарів до США з 6,3% у 1995 р. до 19,0% у 2012 р., тоді як частка інших країн NAFTA навіть дещо скоротилася – 27,4% та 26,0%, відповідно.

Тому відсутність помітних змін у значущості взаємних торговельних відносин (адже формат даного угруповання передбачає, передусім, створення зони вільної торгівлі) змусила США також переорієнтувати інтеграційні пріоритети. Якщо згадане вище майбутнє партнерство з ЄС передбачає лише лібералізацію зовнішньоекономічних відносин без створення повноцінної зони вільної торгівлі або інших інтеграційних форм, то у південному та західному напрямках США має на меті реалізацію власне інтеграційних проектів. До числа таких проектів належать, передусім, створення Американської зони вільної торгівлі (ФТАА), переговори щодо якої тривають з 1994 р., проте донині відсутній консенсус щодо умов створення інтеграційного блоку, його формату, складу та ін., та Транс-Тихоокеанське партнерство (ТТР), розширений склад якого включає провідні економіки по обидва боки Тихого океану, проте остаточні переговори щодо формату даного блоку, членства у ньому, цілей та напрямів інтегрування станом на кінець 2013 р. залишаються неузгодженими.

Таким чином, недостатня ефективність інтеграційного проекту в рамках NAFTA змушує США як «центр сили» даного угруповання шукати альтернативи вже не на регіональному, а на мегарегіональному (ФТАА) та трансрегіональному (ТТР) рівнях з метою відновлення своєї впливовості у світовій економіці та протидії економічній експансії Китаю та інших країн БРІКС.

Тривалість та незавершеність мегарегіональних і трансрегіональних проектів за участю США зумовлюються протидією з боку регіона-

льних лідерів Південної Америки, які не бажають поступатися своїми позиціями щодо впливу на економічні та політичні процеси в інших країнах регіону. Зокрема, до таких країн належить Бразилія, яка є ініціатором створення та «двигуном» поглиблення інтеграції в рамках MERCOSUR. Значні масштаби економіки даної країни (у 2012 р. її частка у сукупному ВВП MERCOSUR складала 66,1%); належність даної країни до групи БРІКС, що характеризуються високими темпами економічного та інноваційного розвитку, зумовили її активну позицію у регіональній зовнішній політиці. Зокрема, Бразилія підтримує розширення MERCOSUR: після зміни влади у 2012 р. у Парагваї та відсторонені цієї країни від участі у блоці, Бразилія сприяла прискоренню вступу до MERCOSUR Венесуели, чому протистояв раніше саме Парагвай; також наприкінці 2012 р. активізувався процес приєднання до MERCOSUR Болівії. Тобто Бразилія як центральна за обсягами економіка MERCOSUR за інтеграційні пріоритети має розширення складу даного блоку, що передбачає розширення сфери саме її впливу у регіоні Південної Америки.

Цьому також сприяє той факт, що країни Південної Америки зазнали впливу світової фінансово-економічної кризи дедалі менше (див. рис. 1), ніж більш розвинені країни ЄС-27, США, Японія. А отже MERCOSUR здатний і надалі проводити раніше заплановану інтеграційну політику щодо економічного та соціального розвитку блоку без формування настільки розгалужених антикризових механізмів, як це відбувається, наприклад в ЄС. Подібними мотивами керується Бразилія і в рамках своєї діяльності в інтеграційному блоці LAIA, який передбачає створення зони преференційної торгівлі за участю 13 країн Латинської Америки та Карибського басейну. Менш розвинені країни LAIA (Парагвай, Куба, Еквадор тощо) отримують переваги від торговельних преференцій, тоді як більш розвинені країни блоку (Аргентина, Уругвай тощо) отримують вигоду від розширення одступу до регіональних ринків збуту. Така ситуація зумовлює пріоритетність для учасників LAIA розширення сфери інтеграційного впливу шляхом відкриття для приєднання Договору Монтевідео та поглиблення у перспективі інтеграції до створення економічного союзу.

Характерною рисою найвідомішого інтеграційного об'єднання країн Карибського басейну – CARICOM – є, по-перше, малий розмір економік країн-учасниць; по-друге, їх острівне розташування та, по-третє, неоднорідність їх економічного розвитку: обсяг ВВП на одну особу у 2012 р. варіював від 699 дол. США на Гаїті до 22897 дол.

США на Багамських островах [11]. При подібній асиметрії економічного розвитку важливим інтеграційним чинником виступає належність найбагатших країн регіону до числа всесвітньо відомих офшорних зон. А отже, поглиблюючи рівень інтегрування, менш розвинені країни отримують доступ до фінансових ресурсів провідних країн об'єднання в рамках програм допомоги, тоді як більш розвинені країни намагаються через участь в інтеграційному блоці посилити свою впливовість в економіці та політиці регіону. Крім того, країни – офшорні юрисдикції (Багамські острови, острови Сент-Кітс і Невіс, Острови Сент-Вінсент і Гренадіни тощо) зазнали негативного впливу світової фінансово-економічної кризи через зменшення припливу капіталів з розвинених країн та країн з перехідною економікою, які найбільше постраждали внаслідок кризи.

Зважаючи на змальовану ситуацію, інтеграційні пріоритети країн CARICOM нині спрямовуються на подальший розвиток інтеграційних процесів із створенням до 2015 р. економічного союзу, поступова розбудова якого почалася у 2008 р.

Країни Азійсько-Тихоокеанського регіону, передусім нові індустріальні країни (НІК), у 1998 р. зазнали більш значного впливу фінансової кризи, ніж у 2008–2009 рр. (див. рис. 1). Крім того, до початку кризи 2008–2009 рр. вони вже мали практичний досвід щодо подолання кризових наслідків. Тому вже у 2010 р. ці країни відновили високі темпи економічного зростання, але асиметрія рівнів економічного розвитку, наявність значної кількості конфліктів між учасниками асоціації (Індонезія – Східний Тимор; Сінгапур – Малайзія, Малайзія – Філіппіни) та аморфність інституційної структури об'єднання роблять пріоритетними не поглиблення інтеграції, а пошук нових партнерів за межами ASEAN з метою створення з ними зони вільної торгівлі (зокрема, з Китаєм, Російською Федерацією, Південною Кореєю тощо). Тобто країни ASEAN впроваджують одночасно дві інтеграційні стратегії – міждержавної співпраці на регіональному рівні та участі в інтеграційних проектах на мегарегіональному рівні.

Щодо африканських країн, то більшість з них традиційно бере участь у декількох дублюючих інтеграційних об'єднаннях, які характеризуються низькою ефективністю економічної співпраці. Цікаво, що інтеграційні стратегії таких країн практично не зазнали істотного впливу протягом останніх десятиліть. Навіть створення у 2002 р. мегарегіонального угруповання – Африканського Союзу – не стало поворотною точкою на шляху підвищення ефективності інтегра-

ційних процесів в Африці. Інституціоналізація Африканського Союзу за зразком ЄС із створенням постійно діючих наднаціональних органів (Асамблеї Африканського Союзу, Пан'Африканського Парламенту, Повноважного органу Африканського Союзу тощо) також не призвела до прогресу у сфері інтеграційної взаємодії. Лише протягом 2009–2012 рр. своє членство в Африканському Союзі призупинили Єгипет, Гвінея-Бісау, Мадагаскар та Малі, а заплановане на 2008–2009 рр. створення спільних фінансових інституцій станом на середину 2013 р. так і не відбулося.

Мегарегіональний характер має й узгоджене у 2008 р. угруповання Африканська зона вільної торгівлі (AFTZ) у складі SADC, COMESA, EAC, яка являє собою окремих інтеграційний проект у галузі торгівлі під егідою Африканського Союзу. Проте AFTZ планується створити лише у 2018 р., а до того часу вестимуться переговори, узгоджуватимуться проблемні питання та поступово лібералізуватиметься торгівля окремими видами товарів.

Отже, мегарегіональні інтеграційні утворення в Африці донині виявляються неспроможними охопити увесь континент і сприяти прискоренню економічного розвитку африканських країн і подоланню їх численних соціальних і політичних проблем. Одночасно регіональні та субрегіональні інтеграційні блоки в Африці продовжують залишатися низько ефективними.

З урахуванням прискорення економічного розвитку ПАР, її ролі регіонального лідера найбільш перспективним видається інтеграційний проект за участю саме цієї країни – SADC, до якого входять ще 13 країн субрегіону. Хоча у порівнянні з іншими африканськими регіональними блоками SADC найбільше зазнав впливу кризових явищ (див. рис. 1), проте наявність у його складі регіонального лідера в особі ПАР, а також Ботсвани (ці дві країни сумарно забезпечують близько 90% ВВП блоку) зумовлює поступовий прогрес на шляху поглиблення інтеграційних процесів (до 2015 р. планується створити спільний ринок, а до 2016 – ввести в обіг спільну валюту в рамках валютного союзу). Стратегічні цілі, які переслідують країни-лідери блоку, передусім ПАР, в цілому відповідають інтеграційним цілям країн БРІКС – посилення регіональної впливовості та набуття вигід від лідерської позиції в рамках інтеграційного блоку. Натомість менш розвинені країни прагнуть отримати доступ до ресурсів більш багатих партнерів по блоку та через участь у спільних економічних, соціальних, інфраструктурних проектах покращити національну конкурентоспроможність і покращити добробут населення.

Щодо пострадянських країн, то тут роль центру сили відіграє Російська Федерація, яка бере участь у декількох регіональних і субрегіональних блоках (СНД, ЄврАзЕС, ШОС) і у мега-регіональному угрупованні АТЕС.

Найбільшим за територіальною та економічною ознакою угруповання на теренах колишнього СРСР є СНД, яке до того ж має доволі тривалу історію – з 1991 р. Але неузгодженість позицій країн-членів блоку не дозволяють навіть створити в рамках СНД повноцінної зони вільної торгівлі. Дезінтегруючими чинниками тут виступають, з одного боку, бажання Російської Федерації зміцнити провідні позиції у регіоні, нав'язуючи власні інтереси у якості спільних інтересів угруповання, а з іншого – неузгодженість позицій решти країн-членів щодо пріоритетних напрямів і глибини інтегрування та щодо ставлення до лідерських претензій з боку РФ.

Відсутність прогресу на шляху інтеграції в рамках СНД змушує країни-учасниці шукати альтернативи в рамках субрегіональних (ГУАМ, Митний союз Росії, Білорусі та Казахстану, СЕП тощо) або мега- та трансрегіональних утворень. Прикладом останнього є АТЕС, до складу якого входять понад 20 економік азійсько-тихоокеанського регіону по обидва береги океану (США, Японія, Австралія, Нова Зеландія, Чилі, Перу, Індонезія, Китай, Мексика та ін.). І хоча АТЕС не передбачає поглиблення інтеграції, міжурядова взаємодія в рамках даного блоку спрямовується на поступову лібералізацію взаємних економічних відносин, особливо з боку розвинених країн. Це має сприяти економічному розвитку країн-учасниць, підвищить економічну та соціальну стабільність у регіоні та допоможе країнам-учасницям у вирішенні нагальних проблем, у тому числі пов'язаних з кризою.

Висновки. За результатами аналізу тенденцій розвитку інтеграційних процесів в рамках основних інтеграційних угруповань світу із особливим акцентом на інтеграційні стратегії їх учасників в умовах світової фінансово-інтеграційної кризи виявлено такі узагальнені напрями трансформації національних інтеграційних пріоритетів. Спільними для більшості країн рисами участі в інтеграційних процесах є багатовекторність інтегрування, коли країни беруть участь одночасно в декількох інтеграційних проектах, не пов'язаних один із одним; використання вигід від інтегрування задля прискорення посткризового відновлення. Відмінними для країн з різним рівнем економічного розвитку стратегічними пріоритетами є

1) розвинені країни, які зазнали найбільшого негативного впливу кризових явищ у світовій економіці, орієнтуються на розширення сфе-

ри свого впливу у світовій економіці та політиці із виходом з регіонального на трансрегіональний та мегарегіональний рівні;

- 2) країни, що характеризуються швидким розвитком економіки (НІК, БРІКС), спрямовують інтеграційні зусилля на розширення свого впливу у регіональному вимірі, чому сприяє їхня активна участь в процесах регіональної інтеграції як щодо розширення кола учасників інтеграційних проектів, так і щодо поглиблення інтеграційної співпраці;
- 3) країни, що розвиваються, спрямовують свої зусилля на отримання щонайбільшої економічної вигоди від участі в інтеграційних проектах, у тому числі за рахунок допомоги, що надається їм розвиненими країнами в рамках регіонального та міжрегіонального співробітництва; одночасно такі країни через членство в інтеграційних блоках прагнуть підсилити свою геополітичну та гео економічну значущість на регіональному чи субрегіональному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. World economic outlook: a survey by the staff of the International Monetary Fund / [International Monetary Fund]. – Washington, DC : International Monetary Fund, 2012. – 241 p.
2. Parsons C. European Integration Past, Present and Future: Moving Forward through Crisis? [Електронний ресурс] / C. Parsons, M. Matthijs // The Future of the Euro. – Режим доступу : <https://www.sais-jhu.edu/sites/default/files/Chapter%2010%20-%20Moving%20Forward%20Through%20Crisis%20-%20Parsons%20%26%20Matthijs.pdf>.
3. Kumar N. Financial Crisis and Regional Economic Cooperation in Asia-Pacific: Towards an Asian Economic Community? : [MPDD Working Paper WP/11/16] [Електронний ресурс] / N. Kumar; [Macroeconomic Policy and Development Division; Economic and Social Commission for Asia and the Pacific]. – Bangkok : [MPDD ESCAP], 2011. – 13 p. – Режим доступу : <http://www.unescap.org/pdd/publications/workingpaper/wp-11-16.pdf>.
4. Rodriguez G. MERCOSUR: what kind of integration is possible? / G. Rodriguez // Rethinking Regionalism in Times of Crises : A Collection of Activists' Perspectives from Latin America, Asia, Africa and Europe / ed. by G. Berron, J. J. Chavez, C. Olivet and G. Rodriguez. – Rio de Janeiro : Instituto Equit, 2013. – P. 17–22.
5. Menon M.R. Regional integration and the crisis: an agenda for SAARC / M. R. Menon // Rethinking Regionalism in Times of Crises : A Collection of Activists' Perspectives from Latin America, Asia, Africa and Europe / ed. by G. Berron, J. J. Chavez, C. Olivet and G. Rodriguez. – Rio de Janeiro : Instituto Equit, 2013. – P. 33–38.
6. Вардомский Л. Б. О проблемах и перспективах формирования Евразийского центра мировой эко-

- номики / Л. Б. Вардомский // Евразийская интеграция в XXI веке / ред. группа : А. А. Климов, В. Н. Лексин, А. Н. Швецов. – М. : ЛЕНАНД, 2012. – С. 82–99.
7. Мунтиян В. И. Вызов системному кризису – инновационная модель экономики / В. И. Мунтиян // Экономічний вісник НТУУ «КПІ» : збірник наукових праць. – 2012. – № 9. – С. 35–41.
8. Новожилов Е. А. О задачах СНГ в условиях мирового кризиса / Е. А. Новожилов // Мировой финансовый кризис в постсоветских странах: национальные особенности и экономические последствия / под общ. ред. Л. Б. Вардомского. – М. : ИЭ РАН, 2009. – С. 333–342.
9. Харчук О. О. Співробітництво України в рамках ГУАМ: проблеми та перспективи розвитку / О. О. Харчук // Часопис Київського університету права. – 2013. – Т. 1. – С. 324–327.
10. Офіційний сайт : UNCTAD [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unctad.org>.
11. Офіційний сайт : European Commission [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ec.europa.eu>.

УДК 336:005.35

Петрашко Л. П., Цівина М. С., Киян Є. М.

ОЦІНКА ПРАКТИК КОРПОРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ БАНКІВ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АКЦЕНТ

У статті окреслена роль корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) в формуванні нового підходу до оцінки діяльності банків в українському бізнес-середовищі. Представлені результати авторського дослідження бізнес-практик КСВ вітчизняних та зарубіжних банків, що дозволяють окреслити основні тенденції розвитку їх відповідальності.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність (КСВ), бізнес-практики корпоративної відповідальності, корпоративне відповідальне лідерство, стейкхолдери, банки.

В статье очерчена роль корпоративной социальной ответственности (КСО) при формировании нового подхода к оценке деятельности банков в украинской бизнес-среде. Представлены результаты авторского исследования бизнес-практик КСО отечественных и зарубежных банков, которые позволяют определить основные тенденции развития их ответственности.

Ключевые слова: корпоративная социальная ответственность (КСО), бизнес-практики корпоративной ответственности, корпоративное ответственное лидерство, стейкхолдеры, банки.

The notion of corporate social responsibility (CSR) is specified; the analysis and assessment of the realization of banks' business-practices of corporate responsibility in Ukraine is undertaken. The work also distinguishes the background, tendencies and unique characteristics of the corporate responsibility banks in Ukraine. The activeness and openness evaluation of responsible leading banks in monitoring systems as well as the methodology and results of the author's research on the analytical evaluation of international and national banks' corporate responsibility practices in Ukrainian business-environment.

Key words: corporate social responsibility (CSR), business-practices of corporate responsibility, responsible corporate leadership, stakeholders, banks.

Постановка проблеми. Формування системи корпоративної відповідальності в Україні відбувається в площині визначення механізмів відповідальних ініціатив, що мають на меті досягнення довгострокових цілей Стратегії сталого розвитку країни в сфері зростання конкурентоспроможності українських компаній, покращення якості життя, становлення громадянського суспільства, збереження навколишнього середовища. Основні принципи, виміри та рівні корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) сформовані міжнародною спільнотою. Їх національні особливості в нашій країні можуть бути визначені лише специфікою економічного, політичного та соціального середовища. Банки є ключовими суб'єктами українського бізнес-середовища,

що посилює актуальність дослідження практик їх корпоративної відповідальності.

Аналіз літератури. В Україні у третьому тисячолітті було проведено ряд масштабних досліджень у сфері соціальної відповідальності бізнесу. Серед перших слід виділити дослідження Благодійного фонду «Інтелектуальна перспектива», виконане на прохання UNICEF у 2002 р. з метою вивчення благодійної діяльності українських компаній на території восьми регіонів України; дослідження Асоціації менеджерів Росії в листопаді 2002 р. в рамках дослідження міжнародного відношення до соціальної відповідальності бізнесу в Росії, Угорщині, Чеській республіці, Польщі та Україні; дослідження Консорціумом із удосконалення менеджмент-освіти

в Україні в співпраці з Українським жіночим фондом та Центром інновацій та розвитку в липні 2004 р. по вивченню благодійної діяльності українських компаній; дослідження Карпатської фундації в Україні для окреслення переліку стимулів та перешкод у діяльності по впровадженню програм соціально відповідального бізнесу. Основними цілями окреслених емпіричних досліджень соціально відповідального бізнесу в Україні були аналіз розуміння поняття соціально відповідального бізнесу, втілення його у практику українськими компаніями та створення платформи для діалогу про соціально відповідальний бізнес серед бізнесменів, політиків, інститутів громадського суспільства, наукових і навчальних закладів для сприяння поширенню міжнародного досвіду застосування відповідальних бізнес-практик українськими компаніями.

Динаміку розуміння та практичного застосування КСВ в українських компаніях можна окреслити за результатами наступних досліджень сфери КСВ: «Практика благодійної діяльності бізнес-компаній в Україні: сучасний досвід» (2009 р.) [1], «Корпоративна соціальна відповідальність в Україні 2005 – 2010: стан та перспективи розвитку» [2], «Корпоративна соціальна відповідальність малого та середнього бізнесу в Україні» (2007 р.) [3], «Діалог зі стейкхолдерами: міжнародні та українські реалії сьогодення» (2008 р.) [4], оцінка практик КСВ в Україні [5–10].

Дослідження процесів розвитку благодійної діяльності в Україні проводились в період з 2005 (благодійний фонд «Творчий центр Каунтерпарт») по 2009 роки (Український форум благодійників). Обидва дослідження: «Корпоративна благодійність в Україні» благодійного фонду «Творчий центр Каунтерпарт» та «Практика благодійної діяльності бізнес-компаній в Україні: сучасний досвід» Українського форуму благодійників, простежили динаміку розвитку процесів благодійної діяльності в українському бізнес-середовищі, дослідили практики та інструменти корпоративної філантропії вітчизняних компаній.

Разом з тим аспекти порівняльного аналізу практик корпоративної відповідальності національних та зарубіжних банків українського бізнес-середовища залишаються недостатньо розкритими та потребують подальшого дослідження.

Основною метою даної статті є вивчення сучасної практики КСВ на предмет її термінологічної ідентифікації та порівняння розуміння та реалізації практик КСВ національними та філіями зарубіжних банківських структур, що функціонують в українському бізнес-середовищі.

Виклад основного матеріалу. Зниження прозорості банків українського бізнес-середовища в посткризових умовах розвитку демонструє спільний проект Агентства фінансових ініціатив та Standard&Poor's «Дослідження інформаційної прозорості банків України в 2010 р.: Зниження прозорості на тлі фінансових труднощів за умов недосконалої інфраструктури розкриття інформації» [11]. Дослідження ґрунтується на методології, розробленій Службою рейтингів корпоративного управління компанії Standard&Poor's. В її основі принцип повного і вчасного розкриття усієї істотної інформації для інвесторів та інших учасників ринку (аналітиків, клієнтів та ін.) інформації: річних звітів, офіційних інтернет-сайтів банків, офіційної та відкритої звітності. Значення індексу інформаційної прозорості та статистик динаміки розкриття за компонентами і розкриття за джерелами інформації розраховується на основі даних 30 банків. Індивідуальні бали розкриваються лише за 10 провідними банками. Цінність дослідження – це аналіз розкриття інформації з позиції міжнародного інвестора.

Середній бал індексу інформаційної прозорості банків по Україні з 2009 по 2010 рр. впав на 6,1 процентних пункти (далі п.п.) до 42,7% (табл. 1).

Причини визначеної ситуації автори дослідження вбачають у різкому обмеженні доступу до звітності, що подається до органів регулювання, насамперед через недосконалість інфраструктури розкриття інформації на фондовому ринку, а також через скорочення обсягу фінансової та операційної інформації. Загальний бал розкриття інформації, що оприлюднюється та спрямовується до органів регулювання, знизився на 22,5 п.п. до 31,2%. Кумулятивна позитивна динаміка індексу прозорості з 2006 по 2010 рр. фактично зведена до незначних 0,8 п.п. Крім того, необхідно зазначити, що впродовж цих п'яти років динаміка змін була різноспрямованою. Так, лише у восьми банків з вибірки дослідження зафіксоване підвищення індексу прозорості в середньому на 4,8 п.п., а 20 банків погіршили свої минулорічні показники в середньому на 9,9 п.п. Негативно вплинула на загальний результат прозорості банків, наявність у вибірці банків з фінансовими проблемами, які у 2009–2010 рр. управлялись тимчасовими адміністраціями, запровадженими Національним банком України. Залишається істотною різниця у прозорості між лідерами і аутсайдерами групи банків дослідження. Відповідні показники склали у 2009 році: найкращий – 71,4%, найгірший – 27,5%; та в 2010 році: найкращий – 65,1% і найгірший – 19,3%. Формується тенденція зростання названої різниці з 43,9 п.п. в 2009 р. до 45,8 п.п. у 2010 р. [11, с. 2].

Таблиця 1.

Показники інформаційної прозорості українських банків 2010 р., %.

Місце в рейтингу, роки		Назва банку	Вартість чистих активів станом на 01.07.2010, млн. дол. США	Наявність єврооблігацій на відкритому ринку	Наявність облігацій, що обертаються на відкритому ринку	%	
2010	2009					2010	2009
1	1	ВіЕйБі Банк	900	Ні	Ні	65,1	71,4
2	10	ПУМБ	2156	Так	Так	60,9	55,9
3	5	ПриватБанк	12330	Так	Так	60,3	61,2
4	–	ОТП Банк	3389	Ні	Ні	58,8	–
5	7	Райффайзен Банк Аваль	6829	Ні	Так	58,8	57,1
6	–	УніКредит Банк	1107	Ні	Ні	51,4	–
7	4	Укресімбанк	8356	Так	Ні	50,8	62,1
8	6	Укрсоцбанк	5398	Ні	Так	49,7	57,4
9	–	Фінанси та Кредит	2808	Так	Ні	46,9	–
10	–	УкрСиббанк	5661	Так	Так	46,1	–
Середній % за 10 банками-лідерами						54,9	61,3
Середній бал						42,7	48,8

*Складено на основі даних [11, с. 4–7].

За результатами дослідження визначено, що найповніше банки розкривають інформацію про структуру власності та права акціонерів – 56,3% (2010 р.). Для порівняння відповідний показник в 2009 р. був на 0,3 п.п. нижче. Позитивну динаміку прозорості продемонстрував показник розкриття інформації про склад та процедури Спостережної ради та менеджменту. В період кризи вагомим досягненням слід вважати середній приріст названого вище показника на 1,2 п.п. в порівнянні з попереднім роком, при кумулятивному прирості на 18,7 п.п. за п'ять років. Найбільш помітно знизилась прозорість в блоці «Фінансова і операційна інформація». Найповнішим джерелом інформації про банки України визнані веб-сайти банків, які забезпечили 44,7% суттєвої інформації для інвесторів.

Автори дослідження відмітили, що впродовж п'яти років спостерігається негативна динаміка прозорості річних звітів банків. В 2010 р. лише кожен третій банк підготував річний звіт та забезпечив його публічну доступність. Це означає, що інформативність цього джерела скоротилась на 3,5 п.п. порівняно з минулим роком, а за п'ять років – на 9,6 п.п. В середньому за вибіркою, річні звіти можуть забезпечити інвесторам лише 13,9% необхідної інформації, а загальний рівень інформативності річних звітів, розрахований як середній бал за банками, що підготували такі звіти, склав 41,7% [11, с. 3].

Для порівняльної характеристики практик корпоративної відповідальності банківської сфери України були поставлені наступні завдання: виявити поінформованість та розуміння поняття КСВ; мотиви та її сфери; окреслити наявність формалізованої політики корпоративної відповідальності; визначити її форми та інструменти;

окреслити коло посадових осіб по функціональному забезпеченню виконання КСВ; оцінити наявність, форми співробітництва та характер взаємодії компанії з основними групами стейкхолдерів; визначити основні заходи кадрової політики компанії; виявити форми моніторингу діяльності компанії в сфері КСВ; окреслити основні бар'єри та проблеми означеної сфери; назвати фактори впливу на прийняття рішень в сфері КСВ компанії; визначити основні інструменти популяризації практик КСВ компанії; виявити джерела ідей розвитку КСВ; оцінити перспективи та пріоритети розвитку КСВ. Названі чинники були покладені в основу розробки інструментарію наукового дослідження.

З метою визначення найкомпетентніших оцінок опитування проводилось на рівні топ-менеджменту банків українського бізнес-середовища: керівники та їх заступники, керівники спеціалізованих підрозділів сфери управління КСВ та їх заступники. Респонденти володіли інформацією мінімум на 90–100% щодо діяльності банку в сфері КСВ: стосунки банку з громадськістю, екологічні аспекти діяльності, внутрішня політика та відносини з співробітниками, політика та партнерські взаємовідносини з різними групами стейкхолдерів. Це дозволило отримати об'єктивні відповіді по кожному з питань анкети дослідження.

Формування генеральної сукупності обраних для дослідження банків здійснено за критерієм відповідності плану проходження практики студентами магістерської програми «Управління міжнародним бізнесом» ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» 2010–2011 року навчання. Досліджувані банки були розділені на зарубіжні (25% ре-

спондентів)¹ та національні (75% респондентів).

За результатами проведеного авторського дослідження старту діяльності банків українського бізнес-середовища в сфері КСВ окреслюється тенденція зростання його еволюційної динаміки. Початок впровадження заходів КСВ до 1995 року відмітили 10% банків-респондентів дослідження, у 1996–2000 рр. – 25%, у 2001–2005 рр. – 40%, після 2006 р. – 78%. Розмір банку є найкращим індикатором інтеграції практик КСВ зі стратегією його розвитку. Чим більший банк, тим вища вірогідність включення КСВ в стратегічні орієнтири його розвитку.

Усі банки-респонденти знають про КСВ бізнесу. Міжнародні респонденти опитування використовують термін КСВ, тільки 85% національних банків підтримують їх у цьому твердженні. Оцінка опитування національних респондентів дозволяє зробити висновок, що 50% іменують її як соціальні інвестиції, 25% – як благодійну діяльність, 12% – як корпоративне фінансування, а не можуть визначити назву – 3%.

Рівень розуміння КСВ з включенням повного переліку сфер діяльності різко відрізняє групу зарубіжних банків від групи національних. Перша має повне уявлення про зміст КСВ (100% опитаних респондентів), а друга включає в це поняття достойну кадрову політику (40% опитаних), соціальну діяльність (30% опитаних респондентів), дотримання законодавства (55% опитаних), благодійну діяльність (25% опитаних респондентів) і т. д. Слід зазначити, що 65% національних респондентів опитування розуміють КСВ компанії у повному переліку названих сфер. Отриманні результати показують зміщення акцентів КСВ в сторону внутрішніх соціальних та кадрових заходів серед національних респондентів дослідження. Поширений в українському бізнес-середовищі стереотип, що КСВ насамперед асоціюється з благодійною діяльністю, не доводиться результатами опитування. Тільки 45% опитаних національних респондентів дослідження включили благодійність в сферу КСВ. Відповідальне ставлення до навколишнього середовища поки що не стало усвідомленою необхідністю в менеджменті відповідної політики національних банків. Це означає, що більшість національних компаній не вважає себе соціально відповідальними за вирішення екологічних проблем. Для порівняння, усі міжнародні респонденти опитування визначили названу сферу як обов'язкову складову своєї діяльності [9; 12; 13].

¹ В групу зарубіжних респондентів опитування віднесені філіали зарубіжних банків українського бізнес-середовища.

Усі банки-респонденти практикують певні соціально відповідальні заходи. Більшість національних респондентів на відміну від зарубіжних ведуть КСВ не системно та не в рамках спланованої стратегії. Це означає, що КСВ не сприймається українськими банківськими структурами, як частина стратегічного менеджменту. Інструментами запровадження КСВ для багатьох з них є PR-заходи, Кодекси етичного ведення бізнесу або корпоративної поведінки та стандарти звітності.

Основними мотивами КСВ зарубіжні та національні респонденти визначають позитивний імідж компанії, впровадження єдиних стандартів, соціальний захист співробітників, рішення керівництва та толерантність з владою.

На першому місці за популярністю сфер застосування КСВ опитані зарубіжні та вітчизняні респонденти ставлять соціальний захист співробітників. На другому місці екологія та довкілля, на третьому – охорона здоров'я. Основними бар'єрами на шляху впровадження КСВ в бізнес-практиці усі респонденти визначають відсутність достатніх коштів та підтримки держави. Перспективи розвитку КСВ в українському бізнес-середовищі, на думку зарубіжних респондентів, залежать в першу чергу від міжнародних ініціатив, економічного розвитку держави та від рівня духовності суспільства. Національні респонденти на перше місце ставлять політику держави.

Висновки. Українська практика моніторингу КСВ банківської сфери доводить, що лідерами відповідних національних рейтингів стають філії зарубіжних банків, які впроваджують підходи та принципи бізнес-культури власних материнських структур та західних партнерів. Цікаві приклади практик КСВ демонструють і вітчизняні банківські структури, які самі створюють власну корпоративну культуру, максимально використовують загальновідомі інструменти КСВ, активно впроваджують їх в стандарти своєї бізнес-культури, що й забезпечує їм не тільки лідерство в сфері КСВ, а й додаткову ринкову вартість та зростання їх конкурентоспроможності на міжнародних ринках.

В основному, банки українського бізнес-середовища демонструють розуміння того, що відповідальна поведінка дає можливість працювати на перспективу: формувати ефективні відносини з персоналом, клієнтами, партнерами, державою, суспільними інституціями, підвищувати їх міжнародну конкурентоспроможність.

В цілому, підводячи підсумки оцінки сучасних технологій моніторингу КСО в українському банківському середовищі, слід відмітити, що міжнародні стандарти GRI, AA 1000 AccountAbil-

ity, керівництво (спеціальний стандарт) сфери соціальної відповідальності ISO 26000 відомі та поступово перетворюються в інструменти впровадження бізнес-практики КСВ українських банків.

І основна задача відповідального менеджменту в Україні повинна бути направлена на впровадження КСВ в цінності, філософію та бізнес-стратегію банків, а саме: на відповідальність по відношенню до стандартів обслуговування споживача; по відношенню до держави і суспільства (соціальна відповідальність держави: заробітна плата, податки, пенсії); по відношенню до екології (інвестиції в екологічно безпечні технології); по відношенню до співробітників. КСВ – це актуалізація можливості розвитку банку, інновація розвитку, яка перетворюється в конкурентну перевагу бізнесу, як в національному, так і в міжнародному середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Практика благодійної діяльності бізнес-компаній в Україні: сучасний досвід: звіт за результатами дослідження / [А. Гулевська-Черниш, Д. Непочатова, Л. Паливода, С. Шендеровський] ; за заг. ред. А. Гулевської-Черниш. – К. : Салютіс, 2010. – 60 с.
2. Аналітичний звіт «Корпоративна соціальна відповідальність в Україні 2005–2010: стан та перспективи розвитку» / Центр «Розвиток корпоративної соціальної відповідальності». – К., 2010. – 56 с.
3. Корпоративна соціальна відповідальність малого та середнього бізнесу в Україні: експертний аналіз / Centre Corporate Social Responsibility Development. – К. : Центр розвитку КСВ, 2007. – 32 с.
4. Діалог зі стейкхолдерами: міжнародні та українські реалії сьогодення METROCash&Carry, 2008. – 40 с.
5. Практики КСВ в Україні 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.csr-ukraine.org/praktiki_ksv_v_ukraini.html.
6. Практики КСВ в Україні 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.csr-ukraine.org>.
7. Практики КСВ в Україні 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.csr-ukraine.org>.
8. Практики КСВ в Україні 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.csr-ukraine.org>.
9. Петрашко Л. П. Корпоративна відповідальність: крос-культурні моделі та бізнес-практики : монографія / Л. П. Петрашко. – К. : КНЕУ, 2013. – 342 с.
10. Корпоративная социальная ответственность бизнеса. Экспертная оценка и практика в Украине / [кол. авт.]. – К. : ТЭФ ОЛБИ, 2008. – 160 с.
11. Дослідження інформаційної прозорості банків України в 2010 році: Зниження прозорості на тлі фінансових труднощів за умов недосконалої інфраструктури розкриття інформації / Спільне дослідження Агентства фінансових ініціатив та Standard&Poog's за підтримки Проекту USAID «Розвиток ринків капіталу», 8 жовтня 2010 р. – К., 2010. – 20 с.
12. Глобальна ініціатива зі звітності (GRI) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.globalreporting.org>.
13. ISO – Management and Leadership Standards – ISO 26000 – Social Responsibility [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iso.org/sr>.